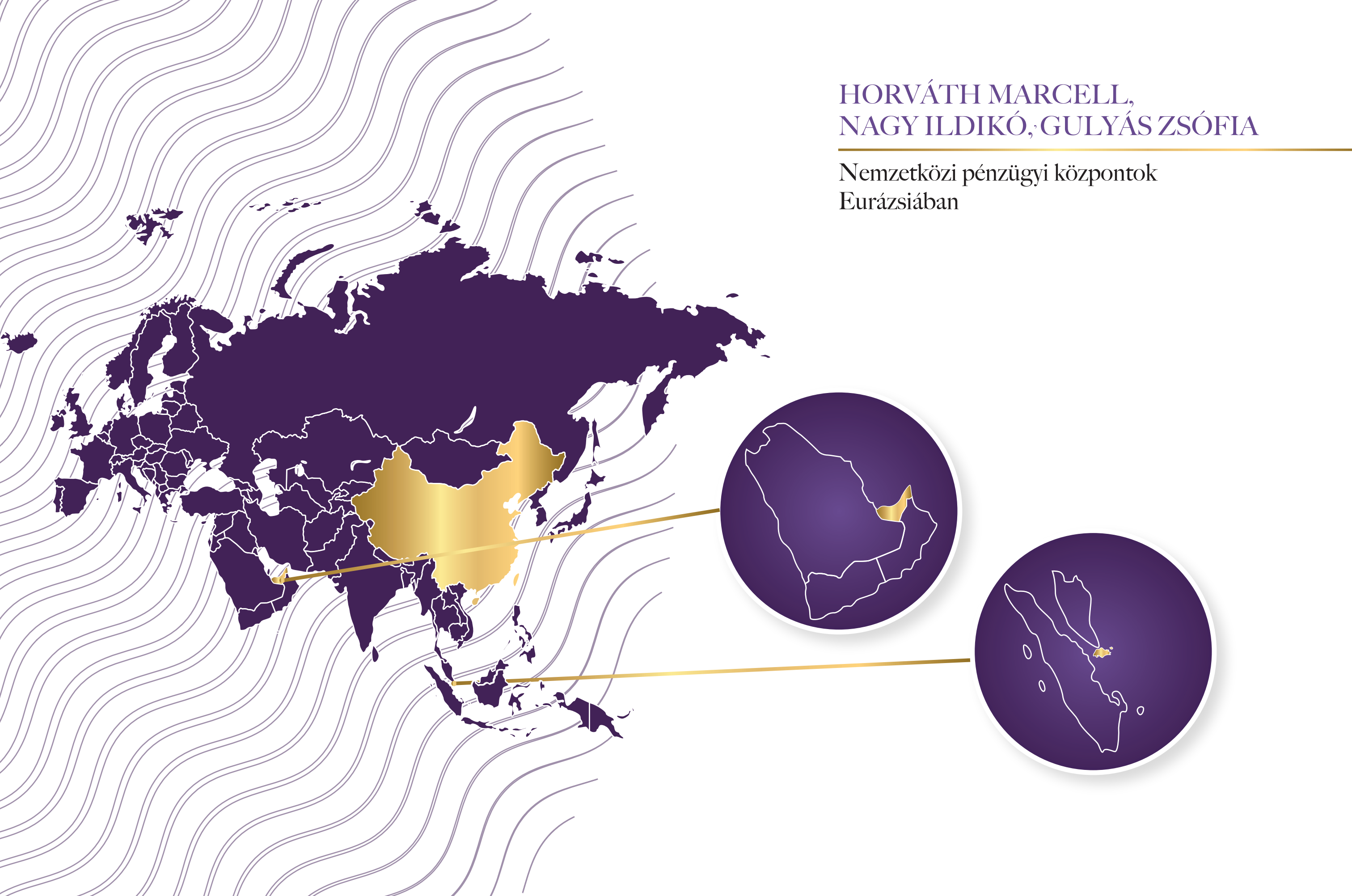

HORVÁTH MARCELL,
NAGY ILDIKÓ, GULYÁS ZSÓFIA

Nemzetközi pénzügyi központok
Euráziában

NEMZETKÖZI PÉNZÜGYI KÖZPONTOK EURÁZSIÁBAN

HORVÁTH MARCELL¹
NAGY ILDIKÓ²
GULYÁS ZSÓFIA³

Absztrakt

A nemzetközi pénzügyi központok mind a földrajzi elhelyezkedésük tekintetében, mind a felemelkedésük alapvető feltételei kapcsán jelentős változásokon mentek keresztül az elmúlt évszázadokban. Míg a 19. században az ipari forradalom nyújtott támogatást a felemelkedéshez, a 20. században a telekommunikációs technológia vált a pénzügyi központok kialakulásának motorjává. Korunkban a geopolitikai tendenciák mellett a digitalizáció és a fenntartható technológiák alkalmazása jelenti a fejlődés elsődleges kulcsát. Az idő- és térbeli különbségek ellenére a pénzügyi központoknak vannak olyan általános jellemzőik, amelyek révén jobban megismerhetjük azok globális és regionális funkcióját, sikerük titkát, ezen tapasztalatok pedig megalapozhatják új térségek pénzügyi szerepének megerősödését is. A tanulmány a kínai Gyöngy-folyó deltája mellett Szingapúr, illetve Abu-Dzabi és Dubaj esetében vizsgálja meg azokat a tényezőket, amelyek elősegítették felemelkedésüket globális vagy regionális pénzügyi központként. A tanulmány által felvetett legfőbb kérdés, hogy a történelem során milyen tényezők játszottak szerepet a pénzügyi központok felemelkedésében, mely tényezők váltak fontossá a 21. században, és ezekből milyen tanulságokat vonhatnak le az olyan feltörekvő eurázsiai pénzügyi központok, mint Nur-Szultan vagy éppen Budapest.

Kulcsszavak: pénzügyi központok, fintech és fenntartható technológiák, Gyöngy-folyó delta, Szingapúr, Abu-Dzabi, Dubaj, Nur-Szultan, Eurázsia

1 Dr. Horváth Marcell, Nemzetközi kapcsolatokért felelős ügyvezető igazgató, Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóság, Magyar Nemzeti Bank. A cikkben szereplő következtetések kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Nemzeti Bank álláspontjának.

2 Nagy Ildikó, Nemzetközi szakértő, Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóság, Magyar Nemzeti Bank. A cikkben szereplő következtetések kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Nemzeti Bank álláspontjának.

3 Gulyás Zsófia, Junior nemzetközi szakértő, Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóság, Magyar Nemzeti Bank. A cikkben szereplő következtetések kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Nemzeti Bank álláspontjának.

Abstract

International financial centres have undergone significant changes in recent centuries, both in terms of their geographical location and the basic conditions for their rise. While, in the 19th century, Industrial Revolution provided support for the rise, in the 20th century telecommunications technology became the engine of the emergence of financial centres. Nowadays, in addition to geopolitical trends, the use of digitalisation and sustainable technologies is the primary key to development. Despite the differences in time and space, financial centres have general characteristics that allow us to better understand their global and regional function, the secret of their success, and this experience can provide a basis for strengthening the financial role of new areas as well. The study examines the factors that have contributed to the rise as global or regional financial centres in the Pearl River Delta in China, Singapore, Abu Dhabi, and Dubai. The main question raised by the study is what factors contributed historically to the significance of financial centres, what factors are important to their development in the 21st century, and how can developing Eurasian financial centres, such as Nur-Sultan or Budapest, benefit from this experience.

Key words: international financial centres, fintech and sustainable technologies, Pearl River Delta, Singapore, Abu Dhabi, Dubai, Nur-Sultan

1. Bevezetés

A nemzetközi pénzügyi központok története a városok és a pénz megjelenéséhez nyúlik vissza, mikor egymásra kölcsönösen hatva megkezdték közös fejlődésüket. Azok az ókori városállamok, hatalmi központok növekedtek és léptek elő pénzügyi központokká, amelyek egy-egy adott korszakban valamilyen módon – többnyire erős kereskedelmi kapcsolatokkal – kapcsolódtak más városokkal, térségekkel, birodalmakkal. Ilyen például az egyik legrégebbi közép-ázsiai város, Szamarkand, amely az ősi Selyemút egyik jelentős kereskedelmi csomópontjaként azzal vált pénzügyi központtá, hogy hiteleket, közvetítői és egyéb kereskedelemhez kapcsolódó pénzügyi szolgáltatásokat is kínált a Selyemút kereskedőinek Kínától Európáig (Jarvis, 2009, p. 4). Ugyanígy a történelem során a legendás elosztóközpontok Babilontól kezdve, Marrákesen, Rómán és Konstantinápolyon át az itáliai városállamokig, majd Amszterdamtól, Londonon át New York-ig, nemzetközi pénzügyi központokká is váltak, meghatározva a világ pénzügyeinek alakulását. Természetesen ezek a pénzügyi városok jelentős változásokon mentek át az elmúlt évszázadokban, szerepük és súlyuk folytonosan változott. Hol felemelkedtek, hol hanyatlásnak indultak, vagy éppen hosszabb időszakon keresztül megőrizték meghatározó szerepüket a nemzetközi világban és mindig más teremtette meg a virágzásukhoz szükséges alapokat. Mégis a pénzügyi központok kialakulásának egyik fontos és meghatározó előzménye az adott kor pénzügyi forradalma. A gazdaságtörténet és egyúttal a pénzügyek mélyülésének és fejlődésének fontos mérföldkövei a pénzügyi forradalmak: a 14-15. századi itáliai városokban – Firenzében, Genovában és Velencében – a bankok alapjainak létrejötte, majd a 16-17. században Németalföldön Antwerpenen, majd Amszterdam a bankrendszer fejlesztésével, a tőzsde és részvények

kialakulásával a kor kereskedelmi és pénzügyi központjaivá váltak, hogy a 18. században Anglia vegye át a stafétabotot tovább segítve a pénzügyi rendszerben az értékpapírok és a hitelezés növekvő szerepét, illetve a Bank of England 1694-es megalapításával teljesen új irányt szabva a bankrendszernek. Ezt az angolszász innovatív hagyományt folytatva alakította a globális pénzügyi rendszert a 19. századtól az Egyesült Államok. Ezeknek a pénzügyi forradalmaknak három meghatározó tényezőjét lehet felfedezni, amelyek a pénzügyi központok kialakulásához is hozzájárulnak, így:

- innovációk a technológiában, illetve a pénzügyi intézményekben és piacokon;
- intézményes mechanizmusok, amik megkönnyítik a hitelezést; és
- az állam és a központi bankok (és azok elődeinek) szerepének növekedése (Fratiani & Spinelli, 2006, pp. 259–261).

Természetesen a pénzügyi forradalmakkal párhuzamosan, az egymásra kölcsönösen ható gazdasági és geopolitikai események is meghatározóak voltak. Csak az elmúlt két évszázadra visszatekintve a 18. században a Holland Birodalom meggyengülésével az ipari forradalom által hajtott Nagy-Britannia vette át a tengeri kereskedelemben a vezető szerepet, kialakult a Brit Birodalom, amely aztán elvezetett London pénzügyi központként történő felemelkedéséhez, amely szerepet a 19. század végéig be is töltötte. A II. ipari forradalom során az elektromosság ipari alkalmazása nyomán megjelent a tömegtermelés, amely gyors terjedésnek indult, és Nagy-Britannia hamar a világ műhelyévé vált. A Londonban létrejött pénzügyi központ intézményei és a londoni tőzsde az 1870-es években elsősorban a külföldi beruházásokra összpontosítottak. Az európai kereskedelemben elterjedő ipari késztermékek cseréje hozzájárult ahhoz, hogy Anglia a korabeli világ legfontosabb tőke- és pénzpiacává váljon, amellyel párhuzamosan megindult Nagy-Britannia gazdasági súlypontjának a szolgáltatások irányába történő eltolódása (Fábián & Virág, 2018, pp. 297–299).

Az első világháború, mint globális válság, alapjaiban változtatta meg a vezető országok gazdasági fejlődését, valamint felgyorsította a gazdaság és a pénzügyi szektor nemzetközivé válását. A háború megnyerésében kulcsszerepet játszott, hogy a tengerentúli területeken nem zajlott fegyveres összecsapás, illetve a háború sújtotta országokban az amerikai ipar termékei iránt növekvő kereslet előmozdította az USA gazdasági nagyhatalommá válását. Az 1929-es gazdasági válság ugyan jelentős visszaesést eredményezett a vezető gazdaságokban, azonban a sikeres amerikai válságkezelés és az állami beavatkozások növekvő jelenléte jótékony hatást gyakorolt az új alapokra kerülő amerikai bankrendszerre. Mégis a második világháborús győzelem volt az, amely megerősítette az Egyesült Államok pénzügyi és gazdasági hegemoniáját, valamint hozzájárult olyan nagy, globális amerikai pénzügyi központok felemelkedéséhez, mint New York, amely a mai napig meghatározó szerepet tölt be a világ pénzügyi vérkeringésében. A Bretton Woods-i egyezmény megteremtette a 20. századi pénzügyi rendszer új alapjait és intézményeit, mint a Nemzetközi Valutaalap (IMF) vagy a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (mai Világbank elődje) (Fábián & Virág, 2018, p. 550).

Elmondható, hogy a világgazdaságban az egyes nemzetközi pénzügyi központok nem egyforma fontossággal és súllyal bírnak, az egyes központok és a mögöttük álló államok folyamatosan versenyeznek a jobb pozíciókért. Vannak köztük olyanok, amik globális súllyal befolyásolják a nemzetközi

gazdasági és pénzügyi rendszert, és amelyek gazdasági gigahatalmi szerepben kozmo-társadalmi gócként a világgazdaság igazi vezérlő/döntési központjai (Erdősi, 2003, p. 13). Mások regionális szinten látnak el meghatározó feladatokat és egyre inkább bukkannak fel újabb és újabb szereplők – elsősorban Ázsiában. Minél erősebb egy nemzetközi pénzügyi központ, annál jobban és szélesebb körben tud bekapcsolódni a világgazdaságba és részévé válni a globális pénzügyi rendszernek. Az egyes államok a pénzügyi központjaikon keresztül a nemzetközi pénzügyi hálózatok részeként képesek hasznot húzni a nemzetközi kereskedelemről és a világgazdasági növekedésről. Minél befolyásosabb és hatékonyabb egy pénzügyi központ, annál jobban tudja támogatni az FDI ki és beáramlást, ami így hozzájárul az állam gazdasági növekedéséhez és egyúttal a növelheti a város jóléti színvonalát is.

De hogy mi is a nemzetközi pénzügyi központ és mik lehetnek a sikerességének előfeltételei? Röviden úgy határozhatjuk meg, hogy nagy számú, az átlagnál több, határon átnyúló pénzügyi szolgáltatások és a pénzügyekhez kapcsolódó szolgáltatások (jogi, könyvelési, üzleti tanácsadói stb.) koncentrált csoportosulása egy adott földrajzi helyen, főleg városban, amely város szervesen kapcsolódik a nemzetközi hálózatokba.

1.1. Lokáció

Elviekben a technológia és a telekommunikációs infrastruktúra, a globális összekapcsoltság gyors fejlődése lényegtelenné tehetné a földrajzi elhelyezkedést, hiszen a világ bármely pontjáról el lehet intézni bármit. Mégis a lokáció és a városi lokáció jelentősége továbbra is fontos, sőt, több szempontból is meghatározó kritérium maradt a 21. században is, mert lehet, hogy még mindig a városok a gazdaság mozgatói (Mainelli, 2006, p. 16).

A sikeres pénzügyi központtá válás egyik alapvető mindenkori feltétele a kedvező földrajzi elhelyezkedés. Az elmúlt évtizedek során a kereskedelmi útvonalak súlypontja a tengeri útvonalokról fokozatosan a szárazföldi útvonalak felé terelődik, amelynek elsődleges oka, hogy a keleti országok gazdasági felemelkedésével napjainkra egyre dominánsabbá vált az eurázsiai térség. Nagy szerepe van ebben a Xi Jinping kínai elnök által 2013-ban meghirdetett „Egy Övezet, Egy Út” kezdeményezésnek (Belt and Road Initiative, BRI), amelynek legfőbb célja az Európa és Ázsia közötti infrastrukturális összeköttetések fejlesztése, valamint a két kontinens között zajló kereskedelem támogatása. A kereskedelmi csomópontok jól kiépített és integrált infrastruktúra- és kommunikációs hálózatai a megfelelő konnektivitást biztosítva egyrészt gazdasági előnyhöz juttatják az érintett városokat és térségeket, másrészt nagy szerepet játszanak a neves tőzsdék, a vezető pénzügyi intézmények, valamint a magán- és állami bankok megjelenésében. A piac és a vállalatok nagyon is igénylik a modern erőforrásokat és a koncentrált fejlett technológiát, így kiemelkedő infrastrukturális adottságokkal rendelkező városok és térségek a tehetségek vonzásában is élen járnak. Életünk legfontosabb tényezője, hogy hol és hogyan élünk. A városokat már nem a múltjuk, hanem a jövőjük határozza meg, amit a globalizáció, a technológia fejlődése, a fenntarthatóság égető kérdése és az ezeket a szempontokat ötvöző várostervezés összegez. Tehát már nem elegendő csak a gazdasági lehetőségekre fókuszálni, hanem számba kell venni, hogy a városok milyen mértékben rendelkeznek

a jövőre vonatkozó infrastrukturális fejlesztésekkel, innovációs potenciállal és jövőorientált oktatási intézményekkel, valamint fenntarthatóan hasznosítják-e a környezeti erőforrásokat. Az üzleti környezet és kultúra mellett hangsúlyt kell helyezni a társadalmi környezetre és kultúrára, így az élhetőségre – kezdve a lakáspiaci áraktól és a közlekedéstől, az elérhető szolgáltatásokon át a változatos szórakozási lehetőségekig –, a pezsgő kulturális és kreatív, valamint mára a fenntartható környezet megteremtésére. A városnak saját, „menő/cool” személyiséget kell adni, „brandingelni”, ami vonzza a tehetségeket, mert a tehetségek koncentrációja és a high-tech ipar között korreláció található, kölcsönösen erősítő hatással vannak egymásra (Florida, 2002, pp. 753–754). A jól képzett szakembergárda által alkalmazott innovatív és zöld szemléletmód a 21. században az egyik legjelentősebb stratégiai előny a szomszédos vagy rivális pénzügyi központokkal szemben, és ebben a tekintetben különösen nagy hangsúlyt kap az elsőként cselekvőknek kijáró versenyelőny (Tarver & Drury, 2020). Tehát a munkaerő szempontjából vonzó életszínvonalat az élhető infrastrukturális környezeten túl (pl. *smart city* kezdeményezések) a diverz nyelvi közeg, valamint a kulturálisan nyitott és befogadó társadalom biztosítja és mindezek kölcsönösen hatnak a cégek, vállalatok székhely-választására.

A világvárosok hálózati összekapcsoltságába illeszkedve a nemzetközi pénzügyi központok is hálózatot alkotva állnak kapcsolatban a gazdasági és pénzügyi központokkal, mely hálózatban a pénzügyi szolgáltatókon keresztül áramlanak a pénzügyi tranzakciók, az adatok, az innovációk, a pénzügyi tudás és a kreativitás. A pénzügyi központok versenyképessége nagyban függ a városok 21. századi versenyképességétől, vagy ahogy Csizmadia írja, a „fúziopolisz” versenyképességétől. Ugyanis a városok, mint a gazdaság ütőerei a hálózatos összekapcsoltság révén még nagyobb hangsúlyt adnak a nemzetközi összekapcsoltsági, pénzügyi, innovációs és tudományos (pl. tech kutatóközpont, okosváros, egyetemi város stb.), fenntarthatósági, kulturális és környezeti funkciók fúziójának. Az ezen tényezőkben mutatott versenyképesség összessége pedig meghatározó lesz a pénzügyi központok felemelkedésében (Csizmadia, 2020, pp. 182–202).

1.2. Fenntartható stabilitás

Ahhoz, hogy a lokáció adta lehetőségek érvényesüljenek az államnak egy komplex stabilitási szintet kell megteremtenie, ami jelentheti a nemzeti politikai, nemzet gazdasági és pénzügyi stabilitást, illetve nemzetközi szintű elfogadottságot és érdekérvényesítő képességet is, vagyis egy geopolitikailag stabil és diverzifikált kapcsolatrendszerrel bíró állam kiépítését.

Nemzeti szinten az állam részéről fontos feladat, hogy megteremtse az egyensúlyt a gazdasági növekedés és stabilitás között akképpen, hogy a hosszú távon fenntartható versenyképességet is szem előtt tartsa politikája során. A 2008-as globális pénzügyi válság után bő egy évtizeddel a világnak egy újabb, komplex, globális válsággal kellett szembenéznie, aminek következtében mára a globális pénzügyi környezet korántsem ugyanaz, mint volt. Az elmúlt évtizedben a jegybankok és pénzügyi szabályozók az állammal közösen aktív szerepvállalással vették ki részüket a válságkezelésben és a gazdasági növekedés helyreállításában. Ez elvezetett a mind hangsúlyosabb állami szerepvállalás újragondolásához a pénzügyek terén is.

Egy komplex rendszerben gondolkodva a bizalom kiépítésével kell a szükséges reformokat meghozni, amivel a mindenkori kormány támogathatja a nemzetközi pénzügyi központ sikerességét. Számos példa fellelhető az elmúlt évtizedekből (pl. Szingapúr vagy Írország esete), mikor az állam széles körű stratégiai megállapodásokkal, társadalmi szerződésekkel erősítette meg a gazdaságpolitikai reformjait és mindez együttesen vezetett a dinamikus gazdasági fejlődéshez (Babos, 2022, p. 140). A stabil politikai környezet nagymértékben hozzájárul a kiszámítható és átlátható adózási és szabályozási rendszer kiépítéséhez, így a versenyképes és innovatív, ösztönző befektetői és üzleti környezethez, valamint a túlzott bürokrácia mellőzéséhez. Az adott országban meghonosodott jogi hagyományok szintén kardinális szerepet töltenek be a pénzügyi központtá válás folyamatában.

Általános tendencia, hogy a globálisan legjelentősebb pénzügyi központok az angol jogrendszer alkalmazását preferálják a francia, a német vagy a skandináv joggyakorlat átvétele helyett. Ennek okai többek között arra vezethetők vissza, hogy az angol jogrendszer transzparens, kiszámítható, és rendkívül üzletbarát megközelítése mellett nagymértékű szerződési szabadságot biztosít (QLTS School, 2016).

1.3. Fejlesztő állam

Érdeemes megemlíteni a fejlesztő állam szerepét. Maga az elnevezést elsőként Chalmers Johnson amerikai politológus és Ázsia-szakértő alkalmazta Japán tervracionális és fejlesztés-orientált, de bizonyos értelemben kapitalista keretek között működő államára, az 1925-75-ig terjedő gyors gazdasági növekedés („a japán csoda”) időszakában. A fogalom azóta valamelyest árnyaltabbá vált és világszerte számos almodell figyelhető meg. Eleinte főleg a kelet-ázsiai térség állam-vezérelte fejlesztéspolitikán alapuló, gyors gazdasági növekedést produkáló országaira (Japán, Dél-Korea, Tajvan, Hongkong és Szingapúr) alkalmazták a fejlesztő állam elnevezést, bár kétségtelenül a kelet-ázsiai térségen belül is jelentős eltérések vannak. A definíciót végül olyannyira kiterjesztették, hogy a fejlesztő állam elnevezést egyes európai (például Írország, Finnország, Franciaország) és feltörekvő országokra (például Kína, Brazília és Uruguay) is elkezdtek használni az elmúlt egy-két évtizedben (Geröcs & Ricz, 2021, pp. 325–332). Az állam feladata megfelelő üzleti és társadalmi környezet és a feltételek folyamatos javításával a hosszútávú fenntartható versenyelőny biztosítása mellett az adott pénzügyi központ lehetőségeinek fejlesztése is. A pénzügyi fejlesztéspolitika kiterjedhet akár a specializáció irányainak meghatározására vagy ösztönzésére is. A globalizációval és a komplex gazdasági rendszerek kialakulásával a globális vállalatok kiszerveztek bizonyos pénzügyi tevékenységeket, így megjelent az igény, hogy a pénzügyi szolgáltatók is szakosodjanak a komplex pénzügyi szolgáltatások egy-egy területére. Ezen speciális szolgáltatások terén működő cégek, tehetségek és szakértők széles skálája egy sajátos városi környezetet teremthet, ami tovább erősítheti a pénzügyi központot (Sassen, 2005, pp. 29–30). Ezért az államnak érdemes specializált pénzügyi szolgáltatásokra fókuszálni és megteremteni a szükséges körülményeket, valamint további technológia és tudás alapú szegmenseket bekapcsolni a központ működésébe.

1.4. Technológia

A század második felében végbement kommunikációs- és számítástechnikai fejlődés a pénzügyi szektorban is új lehetőségeket teremtett. A bankok az analitikai eszközök mellett olyan innovációkat is elkezdtek alkalmazni, mint a bankkártya, illetve az első pénzkidó automaták, amelyek üzemeltetése jelentősen költséghatékonyabb volt az új bankfiókok fenntartásánál, illetve a felhasználók szélesebb körének nyújtott lehetőséget a pénzintézetek szolgáltatásainak igénybevételére. A század utolsó évtizedében az internet elterjedésével az internetbanki szolgáltatások is egyre szélesebb körben váltak elérhetővé, amely forradalmasította a pénz működését és hozzáférhetőségét, valamint sok esetben a kockázatosabb ügyletek finanszírozását is lehetővé tette.

A pénzügyi központok hanyatlásában és felemelkedésében a nagy gazdasági és világválságok eddig kulcsfontosságúnak bizonyultak, legyen szó a gyarmatbirodalom összeomlásáról vagy világháborúról. Ezek a válságok olyan változásokat idéznek elő, amelyek a pénzügyi rendszer mélyére hatolva gyökeres teljesítményváltozást, új ágazatok megjelenését vagy bizonyos technikai innovációk elterjedését okozhatják. Vajon a 21. század eleji globális gazdasági, egészségügyi és ellátási válságok hogyan alakítják át a meglévő pénzügyi rendszert? A globális geopolitikai változások mellett a technológiai innovációk fejlesztése, hatékony alkalmazása és azok elterjedtsége lényeges tényezővé vált, illetve olyan pénzügyi szektoron kívüli szereplők pénzügyi szektorba történő belépését is lehetővé teszi, mint a mobiltelefon-szolgáltatók, vagy a kommunikációs platformokat üzemeltető vállalatok. Jelenleg a pénzügyi innovációkra koncentráló vállalatok nagy része olyan feltörekvő piacokon működik, mint amilyen Ázsia is, ahol olcsó, könnyen hozzáférhető szolgáltatásaikkal az eddig pénzügyi szolgáltatásokat nem használókat is integrálhatják. Ez a 21. században olyan folyamatokat indított el, amely nem csupán a pénzügyi szektor bővülésének új területeire, de a kapcsolódó szabályozási kérdésekre is felhívja a figyelmet. Emellett olyan új szempontok is gyökeret vertek a pénzügyi rendszerben, mint a fenntarthatóság, amely a zöld pénzügyek teljesen új ágazatát indította útjára az elmúlt évtizedben.

A világgazdaság elmúlt évszázadaiban tapasztalt jelentős változások megfigyelése arra enged következtetni, hogy a jelenlegi, fintech innovációk által hajtott pénzügyi forradalom a geopolitikai változásokkal és a fenntarthatósági célokkal együtt egy új eurázsiai gazdasági és hatalmi központ-hálózat felemelkedését támogatják. Az elmúlt évtizedekben az ázsiai pénzügyi központok megerősödése, illetve a már jelentős vagy felemelkedő európai pénzügyi központok közötti egyre szorosabb együttműködés a szuperkontinens globális pénzügyi hálózatban való megnövekedett szerepét vetíti előre. Jelen tanulmány célja a felemelkedés útján lévő ázsiai pénzügyi központok – a kínai Gyöngy-folyó delta, Szingapúr, illetve Abu-Dzabi és Dubaj – vizsgálatával körbejárja azt a kérdést, hogy milyen tényezők és tendenciák együttállása szükséges a globális és regionális pénzügyi központok felemelkedéséhez a 21. században, valamint ezeket hogyan aknázzhatják ki olyan felemelkedő regionális pénzügyi központok, mint Nur-Szultán vagy éppen Budapest.

Mivel a 21. századi megatrendeknek megfelelően az innováció, a digitalizáció, a technológia és a fenntartható szemléletmód az alappillérei a pénzügyi szektor továbbfejlesztésének, a felemelkedő pénzügyi központokra jellemzők az új nemzetközi mintákra nyitott kormányzati hozzáálláson túl a

kifejezetten az innovációt és a zöld átállást ösztönző kormányzati és jegybanki intézkedések, támogatások, adókedvezmények és hitelprogramok. A fejlesztő állam koncepciójának alapjául szolgáló tudatos állami politika és intervencionista gazdaságfejlesztési stratégia tehát továbbra is meghatározó az új pénzügyi központok felemelkedésében.

2. A nemzetközi pénzügyi központok szakirodalma és általános jellemzői

A pénzügyi központ az Economist fogalommeghatározója szerint az a hely, ahol átlag feletti pénzügyi-üzleti aktivitás mérhető. Egy másik gazdasági szótárt idézve a pénzügyi központ egy olyan földrajzi terület, amely az átlagosnál jóval több pénzügyi intézménynek és pénzügyi szolgáltatásnak ad otthont (Rutherford, 2013, p. 469). Emellett pénzügyi központot úgyis meghatározhatjuk, mint egy bizonyos számú pénzügyi szolgáltatás csoportosulását egy adott városban, ahol a közvetítők felelnek a pénzügyi tranzakciók koordinálásáért, valamint a kifizetésekért (Cassis & Wójcik, 2019, p. 24). A nemzetközi státuszhoz pedig szükség van arra, hogy a pénzügyi tér ezen kitüntetett helyei a széleskörű pénzügyi szolgáltatások keretében határon átnyúló, nemzetközi pénzügyi együttműködést és tranzakciókat kiszolgáló feladatokat is ellássanak. A nemzetközi pénzügyi központok tehát olyan nagyvárosok, amelyek a nemzetközi gazdasági kapcsolatokhoz kötődő szolgáltatások és a nemzetközi pénzügyi tranzakciók széles körének, piacainak és intézményeinek adnak otthont (Gál, 2010, p. 352). Másként fogalmazva, a nemzetközi pénzügyi központ az a hely, ahol a bankok és egyéb pénzügyi intézmények nagy mértékben koncentrálódnak, és ahol a pénzügyi piacok széleskörűen működhetnek és fejlődhetnek, háttérrel biztosítva ezáltal a hatékony pénzügyi tevékenységeknek és tranzakcióknak (Jao, 1997, p. 3). Röviden: a nemzetközi pénzügyi központ az a hely, ahol a nemzetközi pénzügyi műveletek széles körben zajlanak (Moosa et al., 2016, p. 2074).

A nemzetközi pénzügyi központokról szóló kutatások hosszú időre nyúlnak vissza, és azt vizsgálják, hogy milyen jellegzetességei és előfeltételei vannak azok kialakulásának és sikerességének. Már a korai munkákban is egyes városok azon jellegzetességeit vizsgálták, amelyek globális központtá tették őket, így például a szolgáltatási lehetőségeket, valamint a kereskedelemben, a pénzügyekben, a technológiában, az oktatásban és a kultúrában betöltött szerepüket. Több kutató is amellett érvel, hogy a pénzügyi tőke áramlását érintő döntéseknél fontos szempont a fejlett pénzügyi piac, az innovatív technológia megléte, a képzett munkaerőpiac, valamint a kormányzati és politikai stabilitás. Az egyik első történeti megközelítésben Kindleberger a pénzügyi rendszerek kialakulásának előfeltételeként a pénzügyi stabilitást, a jegybank és a kormányzat támogató szerepét, a banki hagyományokat – mind az intézmények, mind pedig a munkaerő tekintetében –, a kereskedelmi útvonalakhoz közeli földrajzi elhelyezkedést, valamint a méretgazdaságosságot emeli ki (Kindleberger, 1973, pp. 82–94). Ehhez hasonlóan Khoury a kedvező politikai és a földrajzi tényezőkre helyezi a hangsúlyt, amelyek a nemzetközi pénzügyi központok létrejöttének alapvető feltételei, hiszen ezek segíthetik elő a nemzetközi kereskedelmet és a székhelyül szolgáló államba irányuló külföldi beruházásokat. Emellett szerinte a nemzetközi pénzügyi központok inkább nagyobb államokban válhatnak sikeressé, el-

sősorban azok gazdaságának nagyobb mérete, valamint a nemzetközi üzleti tevékenység nagyobb intenzitása miatt. Érvei között szerepel továbbá, hogy ezek a nagyobb államok geopolitikai szempontból is befolyásosabbnak és biztonságosabbnak számítanak (Khoury, 1989, pp. 67–82). Leyshton kifejezetten a kormányzat és a gazdaságpolitika szerepét emeli ki, amely alapvetően meghatározza a pénzügyi központok hatékonyságát, továbbá hangsúlyozza a társadalmi tényezők, így a társadalmi biztonság és az életszínvonal fontosságát is (Leyshton, 1997, pp. 381–392). Ehhez hasonlóan Thrift is kiemeli a társadalmi és kulturális tényezők szerepét a nemzetközi pénzügyi státusz létrejöttében, hiszen a pénzügyi központok kulturális és társadalmi beágyazottsága megteremti a megfelelő munkaerőpiacot, a kedvező üzleti- és munkakultúra pedig még hatékonyabbá teheti az információk közvetítését (Thrift, 1994, pp. 327–355).

Más szerzők az összekapcsoltságra helyezik a hangsúlyt, és így a pénzügyi központok kialakulásának tényezőit a telekommunikációs technológia fejlődésében, a globalizációban, a pénzügyi intézmények változó struktúrájában, valamint a termelő szolgáltatások térnyerésében, illetve ezeknek egymásra ható kapcsolatrendszerében látják. Sassen a globális város megalkotásával a globalizációra és a gazdaság összekapcsolt nemzetközi hálózatára helyezte a hangsúlyt. A gazdaság globalizációja a pénzügyi szolgáltatásokat is globális szintre emelte, nemzetközi hálózatba kapcsolta, és a különböző pénzügyi termékek előtt is megnyitotta a nemzetközi piacot, összekötve őket más iparágakkal, például az információs és telekommunikációs szektorral. Sassen az egyéb, már többek által felsorolt, szükséges kritériumok (földrajzi elhelyezkedés, fejlett és koncentrált technológia megléte, képzett munkaerőpiac, kulturális környezet stb.) mellett a globális pénzügyi központtá válás két fő feltételként egyrészt a nemzeti konszolidációt – vagyis a pénzügyek adott városban való koncentrációját, megerősítését –, másrészt a piaci liberalizációt és deregulációt tekinti (Sassen, 1999, pp. 76–77). Faulconbridge szintén nemzetközi összekapcsoltság szempontjából vizsgálja a pénzügyi központokat, azokat egy nagy nemzetközi hálórendszer részének tekintve. London és Frankfurt szerepének elemzésekor olyan szempontokat emel ki, mint a kommunikációs infrastruktúra és az összekapcsoltság minősége, az adó szintje, a külföldi bankok száma, a kapcsolódó pénzügyi szolgáltatást nyújtó cégek irodái és a munkaerőpiac minősége (Faulconbridge, 2004, pp. 235–243). Zhao, Zhang és Wang a kínai példákon keresztül a nemzetközi pénzügyi központok fejlődését, az információhoz való hozzáférést és az információ elérését emelte ki. Véleményük szerint pénzügyi központ abban a városban jöhet létre, amely jelentős gazdasági és politikai befolyással rendelkezik, ráadásul erős információs háttérrel bír. A kommunikációs technológia és a globalizáció erősödése ellenére ugyanis az üzleti és a pénzügyi vállalatok még mindig azt a helyet keresik, ahol könnyebben hozzá lehet férni a szükséges információkhoz, adatokhoz (Zhao et al., 2004, pp. 577–592). Eichengreen, Lafarguette és Mehl ellenkező megközelítésből vizsgálta az információhoz való hozzáférést. Ők annak fontosságát vizsgálták, hogy az adott központ földrajzi elhelyezkedése mennyire és milyen mértékben kapcsolódik és integrálódik kommunikációs kábeleken keresztül a pénzügyi hálózathoz, ezzel is erősítve a hatékonyságot (Eichengreen et al., 2016, pp. 2–30).

Több empirikus kutatás született a nemzetközi pénzügyi központokról, amelyek általában öt szegmensre térnek ki, így (i) az üzleti környezet (politikai stabilitás, szabályozói és adó környezet, makroökonomiai tényezők stb.), (ii) a pénzügyi szektor fejlettsége, (iii) a komplex infrastruktúra minősége (közlekedés, technológia, lakhatás), (iv) a munkaerőpiac képzettsége és (v) az otthont adó város jó hírneve. Az egyik legösszetettebb és legmélyrehatóbb vizsgálatot a Z/Yen kutatóintézet végzi a China Development Institute-tal közösen, évről évre kiadva a Global Financial Centres Indexet (GFCI). A GFCI a pénzügyi központok versenyképességét helyezi a fő fókuszba, és öt kategóriába sorolja a vizsgált tényezőket:

1. lakosság;
2. üzleti környezet;
3. piachoz való hozzáférés;
4. infrastruktúra és
5. általános versenyképesség.

Az index eredményeit is alapul véve felállították a pénzügyi központok hierarchiáját is, ami szintén öt csoportra osztható aszerint, hogy milyen szerepet képesek ellátni a pénzügyi központok. A globális pénzügyi központok a nemzetközi pénz- és tőkepiaci folyamatok valamennyi területén meghatározó szerepet töltenek be, és hatással vannak a globális gazdaság alakulására. Mára ezt a státuszt csak New York és London birtokolja. A következő kategóriát képezik a nemzetközi pénzügyi központok, amelyek befolyása és szerepe szintén globális, de nem olyan széleskörű. Ilyen például Hongkong, Tokió és Szingapúr. A harmadik kategóriába a *rés/niche* pénzügyi központok esnek, amelyek ugyan globális szerepet vállalnak, de pénzügyi szolgáltatásokat az előző kategóriához képest csak szűk, specializált területen biztosítanak (pl. Zürich a *private banking* szegmensben). A következő kategória a nemzeti pénzügyi központok, amelyek a nemzetgazdaságon belül látják el a vezető pénzügyi központ feladatait, mint például Toronto Kanadában. Végül az ötödik kategória a regionális pénzügyi központ, ami egy országon belül regionálisan képes vezető pénzügyi szerepet vállalni. Jó példa erre Chicago az Egyesült Államokban (Mainelli & Yeandle 2007, pp. 10–51).

Moosa, Li és Jiang 24 tényezőt felhasználva egy összetett modell szerint vizsgálja a pénzügyi központok sikerességét. Elemzésükben arra jutottak, hogy az államnak, ha egy magasan jegyzett nemzetközi pénzügyi központot akar létrehozni, akkor legfőképpen a globális versenyképességi indexre és az irodabérleti díjakra kell fókuszálnia. Emellett olyan feltételeket kell figyelembe vennie, mint a kormány mérete; a társasági adó szintje; a globális hitelminősítők besorolása; a *high-tech* export; az internet használat; a jogrendszer és a tulajdonhoz fűződő jogok. Ezenkívül három változót, a tőkéhez való hozzáférést; a munkaerő fejlettségét és a gazdasági szabadságot kell előtérbe helyeznie (Moosa et al., 2016, pp. 2087–2089).

Eichengreen és Shah, összegezve az eddigi empirikus elemzéseket, a nemzetközi pénzügyi központok sikerességének öt fő előfeltételét azonosították:

1. Versenyképesség, ezen belül is kiemelkedő a rugalmasság, az átláthatóság, a gazdasági és a társadalmi környezet stabilitása. Minél jobban szerepel a fogadó ország a nemzetközi versenyképességi rangsorokban, annál vonzóbb a pénzügyi központ is.
2. Monetáris és pénzügyi stabilitás erőssége.
3. A pénzügyi rendszer fejlettsége és kiterjedtsége.
4. Technológiai fejlettség, amelynek tekintetében fontos az információs, kommunikációs és adatfeldolgozó technológia megléte. Annál vonzóbb lehet egy pénzügyi központ, minél szélesebb körben és szofisztikáltabban jelenik meg a gazdaságban a *high-tech* ipar.
5. Erős kormányzati szerepvállalás (Eichengreen & Shah, 2019, pp. 62–77).

Összefoglalva, a nemzetközi pénzügyi központok olyan városok, városrészek vagy térségek, ahol a különféle pénzügyi szolgáltatásokat nyújtó pénzintézetek nagyszámban képviseltetik magukat; magasan fejlett kereskedelmi és kommunikációs infrastruktúrával rendelkeznek és ahol hatalmas mennyiségű hazai és nemzetközi kereskedelmi ügylet bonyolódik le (Market Business News, 2022). Általánosságban a szakirodalomban megjelenő főbb kritériumok (Jao, 2003, p. 25):

- politikai és társadalmi stabilitás;
- központi, a konnektivitást biztosító földrajzi elhelyezkedés;
- nemzetközi versenyképességet biztosító üzleti környezet és adórendszer;
- átlátható jogrendszer és konzekvens felügyeleti környezet, amely biztosítja a stabilitást;
- szabad tőkeáramlás, valamint fejlett és innovatív pénzügyi szektor;
- innovatív technológiai fejlettség és inkluzivitás;
- korlátlan és hatékony információáramlás;
- folyamatosan modernizált pénzügyi és fizikai infrastruktúra;
- tehetséges és képzett munkaerő;
- jó életszínvonal és élhető kulturális környezet.

A rövid definícióban foglalt feltételek teljesüléséhez összességében politikai, gazdasági és társadalmi aspektusból is ideális, támogató környezetre van szükség, valamint arra, hogy a 21. században különösen fontos, a jövőt alapvetően meghatározó fenntartható szemléletmód mindhárom szempontból érvényre jusson (Meager, 2022).

3. Esettanulmányok

3.1. Kína pénzügyi központjainak ékes példája: A Gyöngy-folyó deltája

A Deng Xiaoping által 1978-ban elindított reform és nyitás politikája olyan erővel alakította át a kínai gazdaságot, amely napjainkig érezteti hatását. A teljesen zárt gazdaság fokozatosan megnyitotta kapuit és becsatlakozott a világgazdaság vérkeringésébe. Ebben pénzügyi központjai, illetve azok tervezett fejlesztése is nagy segítségére volt: Peking, mint politikai központ, illetve a legnagyobb állami vállalatok székhelye a négy legnagyobb kínai bank – Agricultural Bank of China, Bank of China, China Construction Bank és Industrial and Commercial Bank of China – székhelyéül is szolgál. Sanghaj főleg kereskedelmi központként működik, illetve országos szinten pénzügyi központként is funkcionál, ahol a megtelepedő külföldi bankok főleg kereskedelmi finanszírozást, működő tőkét és eszközközvetési szolgáltatásokat biztosítanak, azonban a rendelkezésre álló kvóták szűkössége esetén hongkongi társaikhoz fordulnak. Végül Hongkong, amely globális pénzügyi központként főleg az offshore RMB ügyleteket bonyolítja, illetve Kína Ázsián kívüli pénzügyi kapcsolatainak központja (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 197–199). Hongkong globális hálózatokban betöltött szerepét a kínai szárazföldön elhelyezkedő technológiai fellegvárral, Shenzhennel való szorosabb összeköttetése, illetve a Gyöngy-folyó deltájának kollektív fejlesztése nagyban támogatja.

Hongkong történetileg szinte egészen jelentéktelen volt a 19. század közepéig, amikor is az ópiumháborúkat követően a világ pénzügyi vezető hatalma, Anglia ellenőrzése alá nem került, biztosítva a kínai piachoz való hozzáférést. Az angol tengeri kereskedelmi gyakorlatnak kiválóan kedvezett Hongkong földrajzi elhelyezkedése, amely gyors gazdasági fejlődést hozott magával. A város második világháborút követő gazdasági fejlődéséhez jelentősen hozzájárult, hogy a bezárkózó Kínai Népköztársaság (KNK) rajta keresztül bonyolította külkereskedelmének nagy részét, így ablakként szolgált számára és szolgál ma is a globális tőke felé (Cassis & Wójcik, 2019, p. 186).

A világ vezető pénzügyi központjai versenyképességének mérésére létrehozott GFCI frissített rangsorral jelenik meg minden év márciusában és szeptemberében, legutóbb már a 31. alkalommal. A GFCI 31 alapján a világ harmadik legversenyképesebb pénzügyi központja Hongkong. Kiemelkedő kereskedelmi központ, jó infrastrukturális és kommunikációs összeköttetésekkel rendelkezik, a kínai és angol nyelv párhuzamos használatának előnyeit pedig számos kínai és külföldi vállalat kihasználja, hogy így férjen hozzá a hongkongi közvetítő szakértelméhez. Tekintettel arra, hogy a városban a világ legnagyobb bankjai képviseltetik magukat, amelyek egymással kiváló kapcsolatokat ápolnak, az így létrejött pénzügyi közösség fenntartja Hongkong kiemelkedő szerepét a nemzetközi pénzügyi központok között (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 188–190). A meglévő infrastruktúra regionális fejlesztése fontos célkitűzést jelent a kínai Gyöngy-folyó delta (vagy Greater Bay Area, GBA) projektben. A projekt fő célkitűzése Hongkong, Makaó, Shenzhen, Guangzhou és a környező térség nagyobb kikötővárosainak összekötése infrastrukturálisan, a technológiai innováció területén, pénzügyileg, valamint gazdaságilag, hogy a térség egységesen támogassa Kína további gazdasági

fejlődését és nyitását (Outline Development Plan, p. 1), valamint nemzetközi vérkeringésbe való további integrációját.

A holisztikus GBA infrastrukturális fejlesztései között kikötők és repülési központok fejlesztése mellett autópályák és vasútépítési projektek is szerepelnek. Kiemelkedő projektek a 2018-ban átadott, 55 km hosszú Hongkong–Zhuhai–Makaó híd, amely a világ leghosszabb tengeri hídja (Transport Housing Bureau of the Government of the Hong Kong Special Administrative Region), valamint a szintén 2018ban megnyitott Guangzhou–Shenzhen–Hongkong Express Rail Link vasútvonal, ami Hongkongot Shenzhen városán keresztül rákapcsolja Kína 25 ezer km hosszú gyorsvasút hálózatára, jelentősen csökkentve az utazási időt Hongkong és Kína nagyobb városai között (Cyrill, 2018). Mindkét beruházás kifejezetten támogatja Hongkongot abban, hogy nemzetközi közlekedési központként betöltött szerepét továbbra is megőrizze, és egyben még intenzívebben bekapcsolódjon a BRI-be.

A technológiai innováció a városklaszter fejlesztésének kulcsfontosságú eleme, amelyet nemcsak a technológiai innovációs központként ismert Shenzhen, de Guangzhou város is rendkívüli módon támogat: Guangdong tartományi székhely öt egymást követő évben vezette az országos innovációs kapacitási listát, amelyet az érvényes szabadalmak és a benyújtott szabadalmi kérelmek számának (*Patent Cooperation Treaty*, azaz PCT-kérelmek), valamint a 60 ezret meghaladó *high-tech* vállalatok számának köszönhet (Wang, 2022). A GBA fejlesztési terv egy olyan városklaszter létrehozására törekszik, amely az innovációra támaszkodva gazdasági és technológiai előnyeivel nemzetközileg is versenyképes lehet, miközben egy fenntartható, zöld életstílus megvalósításával a további fejlődés alapjaként még több tehetséget vonz magához. Ennek érdekében például a Guangzhou tartományi kormányzat némileg lazítana a tartózkodási engedélyekre és bevándorlásra vonatkozó szabályokon, valamint a személyi jövedelemadó tekintetében is kedvezményeket vezetne be (Guangzhou Municipal Science and Technology Bureau, 2019).

A kormány különböző ifjúsági fejlesztési alapokon keresztül támogatja a fiatalokat, hogy a Gyöngy-folyó delta térségben vagy akár Kína más területén szakmai tapasztalatot szerezzenek vagy vállalkozást indítsanak. Az együttműködés részeként hongkongi, makaói és kínai fiatalok szakmai gyakorlaton vehetnek részt egymás városaiban, aminek elősegítésére több programot hoztak létre, úgymint a „Funding Scheme for Youth Internship in the Mainland” alapot, vagy a „Youth Development Fund” kezdeményezést, hogy a Gyöngy-folyó deltában vagy Kína más területein a helyi üzleti lehetőségeket kihasználva vállalkozást indítsanak (Outline Development Plan, pp. 39, 42).

A legfrissebb adatok szerint a Fortune 500 globális listán rangsorolt vállalkozások közül 2021-ben 25 működött a Gyöngy-folyó delta térségében. Ez kínai viszonylatban is jelentős cégkoncentrációt jelent, hiszen a lista szerint összesen 135 Kínában működő vállalkozás volt 2021-ben a listán rangsorolva, amellyel megelőzte az Egyesült Államokat (122). Az érintett cégek közül kilenc Hongkongban, nyolc Shenzhenben, öt Kantonban, kettő Foshanban és egy Zhuhai városában működik (Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay Area, 2021).

A fenntartható gazdasági növekedés biztosítása érdekében a Gyöngy-folyó delta régióban is kulcsfontosságú a pénzügyi szolgáltatások integrációja, egységesítése és közös fejlesztése. Kína a RMB nemzetköziesítésére vonatkozó törekvését szolgálja Hongkong globális offshore RMB központ szerepének erősítése, és a RMB nemzetközi használati skálájának bővítése. Ennek megvalósítása céljából a Gyöngy-folyó delta pénzintézetei a releváns szabályok értelmében határon átívelő bankközi kölcsönöket nyújthatnak, *spot* és *forward* deviza tranzakciókat bonyolíthatnak, a vállalatok RMB-ben denominált kötvényeket bocsáthatnak ki, és az intézményi befektetők RMB forrást gyűjthetnek, amit a hongkongi tőkepiacon fektethetnek be. A stratégia jegyében a Gyöngy-folyó delta városai kölcsönös hozzáférést biztosítanak egymás piacaihoz és a Shenzhen-Hongkong Stock Connect és Bond Connect további fejlesztésére, valamint az elektronikus fizetési rendszerek összeköttetésének javítására törekednek (Outline Development Plan, pp. 12, 29–30). 2021 októberétől a delta pénzintézetei a lakossági vagyongazdálkodás területén is nyújthatnak határon átnyúló szolgáltatásokat a Wealth Management Connect (WMC) rendszeren keresztül, ami a 86 millió fő lakosú GBA régióban – amely Kína GDP-jének mintegy 12%-át (1,6 milliárd USD-t) adja – igen jelentős pénzügyi előrelépésnek számít (HSBC, 2022).

A fintech mint a technológiai innováció és a pénzügyi szolgáltatások összefonódása számos új lehetőséget rejt. A csendes-óceáni térségben Kína 87%-os elterjedtséggel az élvonalban van a fintech szolgáltatások fogyasztók általi használatában (Ernst & Young Global Ltd., 2022), és fintech befektetések terén is az élen jár. Kína fintech innovációját a nagy technológiai cégek, mint az Alibaba (Ant Group), a Tencent és a JD.com vezetik, amelyek célcsoportjai a fogyasztók mellett a kis- és középvállalkozások, akiket a nagy állami bankok nem megfelelően szolgálnak ki, mivel nem rendelkeznek a számukra kialakított specifikus termékekkel. Kína tudatos fejlesztés iránti nyitottságát mutatja, hogy regulátori szinten is támogatja a fintech fejlesztéseket, ugyanis a kínai jegybank (People’s Bank of China, PBoC) szabályozási kereteket dolgoz ki a fintech támogatására, emellett pedig állami alapokat hoznak létre (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 201–202). Kína a PBoC vezetésével a világ legfejlettebb digitális jegybankpénz (*Central Bank Digital Currency*, CBDC) tesztelési eredményeivel rendelkezik, amelyet legutóbb a pekingi téli olimpián éles körülmények között is megvizsgáltak.

Shenzhen mint az 1980-as években létrehozott Különleges Gazdasági Övezet, gyors fejlődésével a technológiai fejlesztések élvonalába tartozik, a GFCI 31 fintech rangsora alapján jelenleg a világ hatodik legnagyobb *fintech* központja, Ázsiában Sanghaj és Peking után pedig a harmadik legnagyobb (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 43). Ezáltal mintegy inkubátorként szolgál a fintech startupok számára, amelyek megfelelő érettség elérése esetén Hongkongon keresztül hozzáférnek a globális tőkepiac nyújtotta előnyökhöz, amiket megragadva nemzetközi fellépésükkel tovább erősítik a GBA régió pénzügyi központi szerepét. A régió egyik kiemelt *fintech* szereplője, a Shenzhen Financial Technology Group a kínai jegybank *fintech* kutatóintézetének, a PBoC Digital Currency Institute leányvállalata, amely a *blockchain* technológia kutatása és fejlesztése mellett a jegybank saját fejlesztésű digitális valutájának tesztelésében is közreműködik (Lee, 2019). Ez jól példázza a jegybank kiemelt szerepét a pénzügyi szféra digitalizációjában, illetve a kínai állam határozott elképzelését a régió fejlesztését illetően.

A kínai gazdaság hatalmas méretei igen jótékonyan hatnak a pénzügyi központjainak fejlődésére, amely előnyhöz juttatja azokat más ázsiai pénzügyi központokkal szemben. A térség gyors gazdasági fejlődése az elmúlt évtizedekben a magas nettó értékű magánszemélyek (HNWI-k, *high net worth individuals*) teljes befektethető vagyonának hatalmas növekedéséhez vezetett. Ezek a legalább 1 millió USD befektetett eszközzel rendelkező személyek a pénzügyi szolgáltatások számára piacot jelentenek, a kínai pénzügyi központok pedig kivételes hozzáférréssel rendelkeznek a HNWI-k vagyonához, amely jelentősen megerősíti Kína szerepét a világ vezető pénzügyi központjai között (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 183–186).

3.2. Szingapúr: Délkelet-Ázsia kapuja

Szingapúrt 1819-ben alapították brit kereskedőkolóniaként, majd 1965-ben függetlenedett Malajziától. Ezt követően a városállam pénzügyi szolgáltatási ágazata viszonylag gyorsan a fejlődés útjára lépett, és az ázsiai dollárpiac 1968-as létrejöttével stabilizálódott a szerepe nemzetközi pénzügyi központként (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 219–221). Az azóta bejárt fejlődési útvonal eredményeként már a 2008-ban kirobbant pénzügyi és gazdasági világválságot megelőzően is a nyolc vezető globális pénzügyi központ egyike volt. A válság ellenére sikerült megőriznie jelentőségét, és a klasszikus globális pénzügyi központok közül Frankfurtot, valamint Párizst – sőt, egyes nézetek szerint még Tokiót – is maga mögé utasította (Cassis & Wójcik, 2019, p. 23). A szakértői körökben kialakult konszenzus szerint a szingapúri fejlődési modell – a többi „ázsiai tigris” fejlődési útjához hasonlóan – nem egyetlen bevált sémát követve, hanem több tényező együttes jelenlétének köszönhetően vált sikeressé. A Lee Kuan Yew vezette kormány és a nép között egyfajta társadalmi szerződés jött létre, melynek a lényege, hogy a gazdasági prosperitás és a jobb életminőség érdekében a társadalom elfogadja az egyéni szabadságjogok csorbulását és a szoros kormányzati kontrollt. Lee a gazdasági fejlődés érdekében fontosnak tartotta az erős, ún. fejlesztő állam kiépítését, a nemzeti egység megteremtését és a külföld felé nyitást. Így egy speciális politikai rendszert hozott létre, amelyben a politika, a meritokratikus bürokrácia és az üzleti elit hármasszerefeződése révén az állam dominanciája látványossá, de gazdaságilag hatékonyává vált. A stabil politikai környezet és a hatékony bürokrácia csökkentette a befektetőket érintő kockázatokat, a környező országokhoz képest alacsonyabb bűnözési ráta, valamint az alacsony mértékű korrupció pedig kedvezően hatott a gazdasági prosperitásra (Czirják & Klemensits, 2018). Az intervencionista gazdaságpolitika legjelentősebb elemei közé tartozott a munkaintenzív termékek exportjára fókuszáló szabadkereskedelmi gyakorlat; a vámmentes szabadkereskedelmi zónák (*Export Processing Zones, EPZ*) létrehozása; illetve a külföldi befektetések után járó adókedvezmények és nyereségadó-mentesség. Ezen lépések eredményeképp 1968 és 1972 között közel a hétszeresére emelkedett a szingapúri tőkeforgalom.

A délkelet-ázsiai városállam kedvező földrajzi elhelyezkedése révén logisztikai központként funkcionál, hiszen partjainál húzódik a világ egyik legforgalmasabb hajózási útvonala, az Indiai-óceánt a Csendes-óceánnal összekötő Malakaszoros. Tengeri kereskedelem és globális energiaellátás szempontjából a szoros jelentőségét jól szemlélteti, hogy a Seatrade Maritime News adatai szerint 2017-ben az itt áthaladó közel 85 ezer hajóból majdnem 25 ezer konténerszállító hajó volt, és a Hor-

muzi-szoros után ez a világ második legnagyobb olajkereskedelmi csomópontja. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a GFCI 31 rangsor szerint Szingapúr jelenleg világszinten a hatodik legversenyképesebb pénzügyi központ. (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 4).

Ilyen adottságok mellett nem meglepő, hogy a szingapúri kikötő Sanghaj kikötője után a világon a második legnagyobb konténerkikötő, amely még a világválság által sújtott időszakban is több mint 15 ezer konténerhajót fogadott évente. Ez a délkelet-ázsiai regionális kereskedelem átrakódó központja, egyben pedig központi állomása a dél-kínai kikötőket Indiával, Észak-Afrikával, a Közel-Kelettel, a Földközi-tenger térségével és Európával összekötő legfőbb vonalhajózási útvonalnak. Az amerikai Energiainformációs Hivatal becslései szerint az észak-ázsiai célállomásokra érkező energiaszállítmányok mintegy 75–90%-a a Malaka-szoroson keresztül halad át a szingapúri kikötőn, amely a Maláj-félsziget déli csücskében Indonéziával is összeköttetést biztosít. A szingapúri kikötő tehát méretéből és földrajzi elhelyezkedéséből adódóan sokrétű szerepet tölt be a nemzetközi kereskedelemben, és „átjáró” funkciójának köszönhetően nélkülözhetetlen a regionális és globális ellátási láncok zavartalan működéséhez (Lauriat, 2021). A hatalmas forgalom kezelésére Szingapúr 2040-ig négy ütemben megépíti a világ legnagyobb kikötőjét, a Tuas Mega Portot – üzembe helyezését követően ide irányítják majd a városállamba érkező összes konténerhajót. Az „újgenerációs” kikötő fenntartható technológiákra támaszkodik, és olyan intelligens megoldásokat alkalmaz, mint az önvezető járművek, a drónok, valamint az adatelemzésre épülő, automatizált kikötői közlekedés. Az optimalizált működést a digitális platformokra terelt csökkentett bürokrácia, a „*just-in-time*” rendszerek, illetve a kedvező engedélyeztetési és szabályozási mechanizmusok biztosítják (Ship Technology, 2021).

A szingapúri üzleti környezet megbízhatóságát a kimagasló külső és belső politikai stabilitás mellett az is növeli, hogy az ország jogrendszere – gyarmati múltjából adódóan – az angolszász joggyakorlatra épül, amely elősegíti a kisebb, induló vállalatok külső finanszírozáshoz való hozzájutását (National Bureau of Economic Research, 1997). A kedvező jogi és szabályozási környezet átlátható adórendszerrel párosul, amely kifejezetten a városállam fokozatos, fenntartható növekedését célzó gazdasági tevékenységeket támogatja. A Szingapúrban regisztrált induló vállalkozások számára a Tax Exemption Scheme for New Startups 100 ezer SGD (72 238 USD) bevételhatárig adómentességet tesz lehetővé. Ezenkívül célzott adókedvezményekkel támogatják a pénzügyi szolgáltatásokat nyújtó hazai vállalatokat, bankokat, kereskedelmi vállalatokat, elektronikus kereskedelmet folytató cégeket, jogi cégeket, valamint a K+F-fel, innovációval és termékfejlesztéssel foglalkozó cégeket. Szingapúr összesen 85 országgal kötött adószerződést, azaz kettős adóztatás elkerüléséről szóló megállapodást (Double Tax Agreement, DTA) (EDB Singapore, 2022).

A szingapúri adminisztráció a nemzetközi minták elsajátítására nyitott kormányzatra épül, amely remekül képes alkalmazkodni a 21. század által diktált pénzügyi szektort érintő megatrendekhez. A kereskedelmi és iparpolitikáért felelős minisztérium (Ministry of Trade and Industry, MTI) külön szakosított testületként a Future Economy Council az innovációs kapacitások növelésével, a készségfejlesztéssel, a termelékenység fokozásával és a nemzetközivé válás támogatásával foglalkozik (Ministry of Trade and Industry, 2022). Szintén az MTI alá tartozó kormányzati ügynökség az

Economic Development Board (EDB), amely elsősorban olyan stratégiákért felel, amelyek erősítik Szingapúr globális versenyképességét az üzleti élet, az innováció, valamint a tehetséggondozás és a tehetségek vonzása terén. Az EBD célja, hogy a vonzó álláslehetőségek, a beruházásösztönzés és az iparfejlesztés révén fokozza a vállalászási kedvet, és az élénk üzleti környezetben biztosítsa az ország fenntartható gazdasági növekedését. Összekötő szerepet tölt be a vállalatok, a partnerek és a kormányzat között, miközben elősegíti a megfelelő információáramlást, illetve a kormányzati ösztönzőkhöz való hozzáférést. A Tanács hatáskörébe tartozó ágazatok – így például a feldolgozóipar és a szolgáltatási szektor – a szingapúri GDP több mint egyharmadát adják éves szinten. 1991 óta vállalati befektetési részlegén keresztül az EDB célzottan támogatja a globálisan versenyképes vállalatokat az olyan gyorsan növekvő technológiai ágazatokban, mint az információs és kommunikációs technológia, a feltörekvő technológiák, az egészségügy vagy más stratégiai iparágak. Rendelkezésre álló tőkéje, kiépült kapcsolatrendszere és szakértelme révén az EDB tehát egyfajta kapuként szolgál azon vállalkozások számára, amelyek jövőjüket az ázsiai vagy a globális piacokon képzelik el (EDB Singapore, 2022). Szintén az innováció ösztönzése céljával hozták létre a miniszterelnöki kabinet égisze alatt működő National Research Foundationt (NRF), amely elsősorban a szingapúri K+F-tevékenységek támogatására fókuszál.

A GFCI 31 eredményei alapján Szingapúr *fintech* szektora a New York-i után a második legfejlettebb világszinten (Wardle & Mainelli, 2022a), amely nagyrészt a *fintech*-cégek alapítását segítő kiemelkedő állami és jegybanki támogatásoknak és programoknak köszönhető (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 242–243).

Szingapúr nemzetközi pénzügyi központtá válásában meghatározó szerepe volt – és van a mai napig – az állam egyik pénzügyi intézményének, a jegybanki feladatokat ellátó Monetáris Hatóságnak (Monetary Authority of Singapore, MAS). A MAS Szingapúr egyik fő pénzügyi kormányzója, jegybankként és pénzügyi szabályozóként felügyeli a pénzügyi rendszer stabilitását, valamint mandátuma szerint gondoskodik a nemzetközi pénzügyi központ fejlesztéséről és a pénzügyi innovációk előmozdításáról is. Tehát a szabályozó–felügyelő és a fejlesztő–promotáló kettős feladatkör jellemzi pénzügyi irányítói tevékenységét (Woo, 2016, p. 55–71). Továbbá a MAS a globális megatrendeknek megfelelően – nemzetközi viszonylatban is kiemelkedik a zöld átmenet támogatásában. A MAS számos zöld kezdeményezése közül az egyik legjelentősebb a Green Finance Action Plan, amelynek célja többek között a pénzügyi szektor klímakockázatokkal szemben mutatott ellenállóképességének javítása; a zöld pénzügyi és technológiai megoldások és piacok fejlesztésének támogatása; a zöld pénzügyi ismeretek és kapacitás bővítése; valamint Szingapúr zöld pénzügyi központi szerepének megerősítése.

A MAS pénzügyi innovációban mutatott szerepvállalásának jó példája a FinTech Regulatory Sandbox-keretrendszer, amelynek révén a pénzügyi intézmények és a *fintech*-szereplők élő környezetben, de jól meghatározott téren és időintervallumon belül kísérletezhetnek innovatív pénzügyi termékekkel vagy szolgáltatásokkal. A MAS azáltal nyújt támogatást, hogy enyhíti az általa előírt, a kísérleti stádiumon kívül egyébként mindenre nézve kötelező érvényű jogi és szabályozási követelményeket (Monetary Authority of Singapore, 2021). A jegybank a tehetségek gondozásában is aktívan részt

vesz, hiszen a National University of Singapore-ral és az NRF-fel közösen megalapította az Asian Institute of Digital Finance-t, amely egyetemi szintű intézetként főként a digitális pénzügyi technológiák fejlesztésére, valamint a jelenlegi és jövőbeli *fintech* kutatók és szakemberek támogatására fókuszál (National University of Singapore).

Fontos mérföldkövet jelentett a városállam pénzügyi innovációs kapacitásainak bővítésében, hogy 2019 óta Szingapúr az egyik központja a Nemzetközi Fizetések Bankja (Bank for International Settlements, BIS) jegybankok közötti technológiai együttműködést ösztönző projektjének, a BIS Innovation Hubnak (BISIH). A BISIH szingapúri központja elsősorban a *suptech*, a *regtech*, a CBDC-fejlesztés, valamint az újgenerációs pénzügyi piaci infrastruktúrák fejlesztése terén aktív. Szingapúr tradicionális pénzügyi szolgáltatások innovatív fejlesztésére irányuló törekvéseinek egyik legjelentősebb platformja a Singapore FinTech Festival, amely 2016 óta évente kerül megrendezésre.

A zöld átállással összefüggésben a legfontosabb állami kezdeményezések közé tartozik a 2021 februárjában meghirdetett Singapore Green Plan 2030, amelynek fő célkitűzései közé tartozik a környezetvédelem és a fenntarthatóság elősegítése az éghajlatváltozással szembeni ellenállóság növelése jegyében; az energiahatékonyság növelése; valamint a zöld gazdasági átállás támogatása.

A digitális átállás támogatásával összefüggésben kiemelendő a szingapúri kormány által 2014 novemberében bemutatott Smart Nation program is, amely három pillérré támaszkodva igyekszik előmozdítani a városállam átfogó digitális átállását. A gazdasági, kormányzati és társadalmi aspektusból alkalmazott megközelítés célja a lakosság életminőségének javítása és a szingapúri versenyképesség fokozása. A program urbanizációs, közlekedési, egészségügyi, digitális kormányzati szolgáltatásokkal kapcsolatos, illetve startupok és vállalkozások támogatását célzó projekteket tömörít, ezzel is hozzájárulva egy élhető, a tehetségeket vonzó városi környezet kialakításához.

A 2022 májusában megjelent Smart Centers Index alapján Szingapúr összességében jelenleg a 12. helyen áll a világ intelligens központjait felsorakoztató rangsorban (Wardle & Mainelli, 2022b, p. 4). A városállam kapacitásainak sokrétűségét bizonyítja, hogy a jelentés alapján versenyképesség szempontjából technológia, üzleti környezet, humán tőke és infrastruktúra terén is az első ötben végzett globálisan (Wardle & Mainelli, 2022b, p. 12). Az egyik legnagyobb volumenű szingapúri intelligens városfejlesztési projekt a Punggol Digital District, amelyet várhatóan 2024-ben nyitnak meg, és a tervek szerint világszínvonalú infrastruktúrát és élénk ökoszisztémát kínál majd a vállalati, az akadémiai, valamint az állami szféra képviselőinek. Olyan intézmények és szervezetek kapcsolhatók a projekthez, mint a Singapore Institute of Technology vagy a Government Technology Agency (JTC, 2022).

Ázsia vezető innovációs és digitalizációs központjaként a szingapúri munkaerőpiac vonzó feltételeket kínál a globális tehetségeknek. New York, London és Hongkong mellett Szingapúr az egyik legélhetőbb, karrierépítés szempontjából pedig a legideálisabb város. Mindezt a foglalkoztatási adatok is jól tükrözik, hiszen a városállam stabilan 65% körüli foglalkoztatottsági rátát produkált 2011 és 2020 között (Statista, 2022). A lehetőségeken túl azonban számos kihívást is tartogat az egyre gyorsuló digitalizáció. A változó munkaerőpiaci igényekhez történő alkalmazkodás jegyében a

szingapúri állam elindította a SkillsFuture Career Transition Programme-ot, amely készségfejlesztő kurzusokon keresztül a foglalkoztathatóság hosszú távú növelését célozza. A program 2022 és 2025 között indít néhány hónapos tanfolyamokat, elsősorban már pályájuk közepén járó személyeknek (SkillsFuture, 2022).

3.3. Abu-Dzabi és Dubaj: kapcsolat Kelet és Nyugat között

Az Egyesült Arab Emírségek (EAE) egészen 1971-ig brit fennhatóság alatt állt, így önálló nemzetközi kapcsolatépítésre csupán minimális lehetősége nyílt (Crystal & Peterson, 2022). Függetlenné válását követően az ország fővárosa, Abu-Dzabi, valamint legnépesebb, egyben második legnagyobb városa, Dubaj, a közel-keleti régió legdinamikusabban fejlődő nemzetközi pénzügyi központjaivá váltak. A pénzügyi szolgáltatási ágazatban az utóbbi években mindkét város fokozatosan növelni tudta jelentőségét, és a GFCI idei rangsora alapján javítottak a tavalyi pozíciójukon versenyképesség tekintetében: Dubaj a 18.-ról a 17. helyre, Abu-Dzabi pedig a 31. helyre lépett előre, öt hellyel javítva ezzel a 2021-es rangsorban betöltött pozícióján. Dubaj így továbbra is az első, Abu-Dzabi pedig a második legjelentősebb pénzügyi központ a Közel-Kelet és Észak-Afrika országai között (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 4). A két város – kedvező földrajzi elhelyezkedéséből adódóan – már az olajkereskedelem fellendülése előtt is fontos kereskedelmi csomópontként funkcionált. Az EAE 1995-ös csatlakozása a Kereskedelmi Világszervezethez komoly lendületet adott a szabadkereskedelmi zónák, a technológiai és ipari parkok, valamint a modern kikötők létesítéséhez, és számos infrastrukturális fejlesztést eredményezett (Crystal & Peterson, 2022).

A Perzsa-öböl partvidékén fekvő Abu-Dzabi és Dubaj még mindig a globális tengeri kereskedelem jelentős központjai, annak ellenére, hogy az utóbbi években a koronavírus-világjárvány megfékezését szolgáló szigorú intézkedések komoly kihívások elé állították mindkét várost. Az EAE hajózási ágazata drasztikus visszaesést szenvedett el a világjárvány első két évében a Covid-19-re válaszul világszerte bevezetett importkorlátozások következtében. Ennek ellenére 2021 végén 45 millió tonna rakomány érkezett Abu-Dzabi kikötőjébe, amely mintegy 50%-os emelkedést jelent az előző év adataihoz képest, 2022-ben pedig már rekord volumenű teherhajó érkezett a régióba (Humphrey & Griffith, 2022). Az ország legforgalmasabb kikötői közé tartoznak a dubaji Port Rashid létesítményei, illetve a Port Jebel Ali, amely az 1980-as évek óta szabadkereskedelmi övezetként vonzza a külföldi feldolgozóipari vállalatokat (Crystal & Peterson, 2022).

Az EAE igyekszik kihasználni kedvező elhelyezkedését és összekötő funkcióját Kelet és Nyugat között, ezért továbbra is nagy hangsúlyt fektet a szárazföldi szállítmányozásra, illetve az ahhoz szükséges logisztikai infrastruktúra és közlekedési rendszer fejlesztésére (Humphrey & Griffith, 2022). Mérföldkőnek számított a városi infrastruktúra fejlesztésében a távműködtetésű gyorstranzit metróvonal első szakaszának 2009-es üzembe helyezése Dubajban, hiszen ez volt az Öböl-térség első metrórendszere. A 2012 óta épülő, az országot alkotó hét emirátust összekötő vasútvonal Abu-Dzabi és Dubaj közötti szakasza idén készült el. Ezen kívül olyan további tömegközlekedési projektek vannak tervben, mint az egysínű vasútvonal kiépítése Abu-Dzabiban, az összeköttetés biztosítása a szaúdi vasúti hálózatokkal, illetve a *hyperloop*-hálózat kiépítése Abu-Dzabi és Dubaj

között. A globális viszonylatban is ambiciózusnak számító infrastruktúra-fejlesztési célkitűzéseken túl az EAE a távközlési szolgáltatások tekintetében is viszonylag korán jelentős előnybe került más térségbeli országokhoz képest. Az ország legfőbb telekommunikációs szolgáltatója, az állami irányítás alatt álló Emirates Telecommunications Corporation 2000 óta nyújt internetszolgáltatást, és hamarosan az EAE-ben volt a legmagasabb az egy főre jutó internet-előfizetők száma a Közel-Keleten. Az országban 2005 óta van szélessávú internet-hozzáférés (Crystal & Peterson, 2022).

A Kalifa bin Zájid Ál Nahaján elnök 2022 májusában bekövetkező halálát követő hatalomátadás előreláthatólag zökkenőmentesen zajlik majd, és nem veszélyezteti az ország politikai stabilitását. Ennek köszönhetően az EAE kül- és belpolitikájának fókuszában részben továbbra is a kereskedelmi ambíciók, a támogató gazdaságpolitika és a gazdaság, valamint az üzleti környezet diverzifikálása és megerősítése áll (Economist Intelligence, 2022). A gazdasági diverzifikáció jegyében az EAE évtizedek óta nagy hangsúlyt fektet az olajiparon túl a nem olajra épülő szektorok fejlesztésére azáltal, hogy a fejlesztő állam koncepcióját szem előtt tartva kombinálja az üzleti szemléletet, a gyors döntéshozatalt, illetve a bizalomra épülő kormányzást. Az olajfüggetlenség csökkentésére tett kormányzati törekvéseknek köszönhetően 1972 óta a több, mint 63%-ról napjainkra 30%-ra csökkent az olajipar hozzájárulása az ország GDP-jéhez. Az EAE kormánya 2010-ben hirdette meg az egyik legkiemelkedőbb projektjét, az UAE Vision 2021 elnevezésű programot, amely hosszútávon többek között a fenntartható környezet és infrastruktúra, valamint a versenyképes és tudásalapú gazdaság megteremtését irányozta elő. A kezdeményezés célkitűzéseinek megvalósítását szolgálja a szolgáltató szektor, főként a turizmus fejlesztése is, méghozzá olyan sajátos módon, hogy a kínálat megteremtésével vonzzák a keresletet (Matolcsy, 2021).

A főváros kiemelt nemzetközi pénzügyi központként funkcionáló szabadkereskedelmi övezete az Abu Dhabi Global Market (ADGM), amelynek növekvő jelentőségét jól szemlélteti, hogy a londoni Z/Yen Partners-en és a shenhzeni China Development Institute-on túl részt vett az idén márciusban megjelent GFCI 31 elkészítésében (Wardle & Mainelli, 2022a). Az ADGM-et – egyfajta „város a városban” elvet követve – három független és önálló hatóság működteti: a Regisztrációs Hatóság, a Pénzügyi Szolgáltatások Szabályozó Hatósága, valamint a saját bíróságok. Ezek együttesen biztosítják az inkubátorként funkcionáló pénzügyi központon belül a nemzetközileg bevált gyakorlatokkal összhangban működő vállalkozásbarát üzleti ökoszisztéma kiépülését. Az ADGM legfőbb stratégiai célkitűzései közé tartozik, hogy nemzetközi pénzügyi központként élen járjon a fenntartható fejlődésben; az innováció segítségével fokozza a vállalkozások szabályozó és jogrendszerbe vetett bizalmát; a pénzügyi intézményeknek és a tehetségeknek kedvező integrált ökoszisztémát és tudásközpontot alakítson ki; valamint modellként szolgáljon a térségben a munkavállalói elköteleződés és a működési kiválóság tekintetében (ADGM, 2022). Szintén Abu-Dzabiban található az ország másik jelentős szabadkereskedelmi övezete, a Masdar City Free Zone, amely a világ egyik vezető fenntartható városfejlesztési projektjeként kitűnő célpont vállalkozásindításhoz és -fejlesztéshez. A diverz és innovatív közeg kezdő vállalkozásoknak, kkv-knak és multinacionális vállalatoknak egyaránt otthont ad, emellett egyedülálló és átfogó üzleti támogatásokat és szolgáltatásokat kínál. Az engedélyezettési rendszer és a vízumügyintézés rendkívül gyors és hatékony, így az első

lépésektől számított akár öt munkanapon belül is megkezdheti egy vállalat a működését. A 100%-os vállalati tulajdonjogért külön ösztönzők járnak, és a működéshez nincs szükség helyi szponzorok támogatására. Ezen kívül társasági és személyi jövedelemadó mentesség, behozatali vámmentesség, a nyereség hazaszállításának szabadsága, valamint kedvező finanszírozási feltételek illetik meg az itt megtelepedő vállalatokat (Masdar City, 2022).

Dubaj – valamint összességében a közel-keleti, afrikai és dél-ázsiai térség (Middle East Africa South Asia, MEASA) – vezető pénzügyi központja a Dubai International Financial Centre (DIFC), amely összeköttetést biztosít a MEASA-régió dinamikusan növekvő gazdaságai számára az amerikai, az európai, valamint az ázsiai piacokkal. A DIFC nemzetközileg elismert, független szabályozó hatósággal rendelkezik, igazságszolgáltatási rendszerének alapja pedig az angol joggyakorlat. Ezen kívül itt található a térség legnagyobb pénzügyi ökoszisztémája, amely mintegy 2500 bejegyzett vállalat több, mint 25 ezer szakemberből áll. A DIFC többek között átfogó kockázatitőke-befektetési ökoszisztémát kínál, amelybe beletartoznak a költséghatékony engedélyeztetési megoldások; a kedvező szabályozási környezet; az induló startupok számára szellemi és anyagi tőkét nyújtó innovatív akcelerátor programok; illetve a növekvő startupok számára biztosított finanszírozások (DIFC, 2022). A DIFC 2015-ben hirdette meg a 2024 Strategy elnevezésű programját, amelynek elsődleges célja, hogy a Központot a világ tíz legsikeresebb pénzügyi központja közé emelje. Ehhez 2024-ig a DIFC-ben működő vállalkozások és az ott dolgozó szakemberek számának tekintetében is jelentős számbeli növekedésre van szükség. A stratégia emellett a természetes és épített városi környezet fejlesztésére, valamint a gazdaságfejlesztésre irányuló Dubai Plan 2021 elnevezésű projekttel összhangban a DIFC iszlám törvényhozás és pénzügyi szolgáltatások terén betöltött globális központi szerepének erősítésére is szolgál (United Arab Emirates, 2022). A város, illetve a DIFC nemzetközi elismertségét bizonyítja, hogy olyan világviszonylatban is élen járó pénzügyi intézményeknek ad otthont, mint a HSBC, a Visa és a MasterCard (Visit Dubai, 2022).

Az ország *fintech* szektora évről évre dinamikusan fejlődik, amelyhez nagymértékben hozzájárul, hogy az EAE jegybankja több nemzetközi projekten keresztül is aktívan részt vesz a nagykereskedelmi CBDC fejlesztésében, elősegítve ezáltal a pénzügyi szektort érintő legújabb trendekhez történő alkalmazkodást. 2019-ben a szaúdi jegybankkal közösen indította el az azóta már lezárult Project Abert, amely egy kettős kiadású CBDC felhasználási lehetőségeit vizsgálta belföldi és határon átnyúló elszámolásokban. 2021 februárjában a BISIH-vel, a hongkongi és a thai jegybankkal, illetve a PBoC Digital Currency Institute-tal együttműködésben csatlakozott a Multiple CBDC Bridge (mBridge) elnevezésű projekthez (PwC, 2022).

A közel-keleti és afrikai térségben Abu-Dzabi és Dubaj is az első három között végzett a Smart Centers Index idei kiadása alapján, ami tovább fokozza a két város vonzerejét a tehetségek számára (Wardle & Mainelli, 2022b, p. 25). Hatalmas előrelépést jelentett, hogy a GFCI idei első kiadása szerint Abu-Dzabi Szingapúr után az ötödik legalkalmasabb város munka és letelepedés szempontjából, míg Dubaj ugyanezen a listán a szintén előkelő 10. helyet szerezte meg (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 41).

Ugyanakkor, ha a két városállam gyors gazdasági növekedésének fő következtetésit akarjuk levonni, nem biztos, hogy egy általános és követhető modellt tudunk felállítani a nemzetközi pénzügyi központok számára. Ugyanis Dubaj és Abu-Dzabi kivételes átalakulását és pénzügyi központtá válását több egyedi tényező is segítette. Elsőként említendő a városállamok kis mérete, mind a lakosság, mind a terület tekintetében. Az Egyesült Arab Emírségek összlakossága 2022-ben megközelítőleg 10 millió fő, azonban 2000-ben a népesség még éppen csak a 3 milliót lépte át. Dubaj jelenleg 3 millió, Abu-Dzabi pedig 1 millió fős lakossággal rendelkezik. Az állam kis mérete lehetővé tette a gyors és hatékony döntéshozatalt és az intézkedések hatékony megvalósítását. A jelentős olajbevételek szintén kiemelendők, hiszen ezek biztosították a szükséges alapokat a fejlődéshez és fejlesztésekhez. Harmadrészt, Dubaj jól kihasználta történelmileg egyedülálló tőkevonzó képességét a régióban. Az 1990-es évek eleje óta mindent megtett, hogy még vonzóbbá váljon a térségbe irányuló FDI számára. A kormányzati intézmények, az állami alapokat egyesítve a külföldi forrásokkal, főként a városfejlesztést és a gazdasági növekedés támogatták. Negyedikként meg kell említeni az állam berendezkedését, vagyis a monarchia egy extrém módon központosított változatát, amelyben a kormányzat a gazdaság szerves részeként jelenik meg. Ez a központosított megközelítés a neoliberais eszmevilágtól nagyon távol esik, de mégis Dubaj sikerének egyik alapjául szolgál. Végül az utolsó tényező, amit érdemes megemlíteni, a jövőorientált tervezés és döntéshozatal. A gazdaságpolitikai tervezésnél Dubaj a nemzetközi, tudásalapú szolgáltatási szektorra épített, és azt tette meg a gazdaság alapjává, biztosítva ezáltal a gyors és innovatív növekedést (Hvidt, 2009, pp. 397–418). Összefoglalva, a fejlődés kulcsjellemzői a következők lehetnek:

- fejlesztő és jövőorientált állam szerepvállalása; ennek keretében
- a kormány által vezetett gyors és hatékony döntéshozatalú és végrehajtású növekedés;
- az iparosítás kikerülése és a tudásalapú, nemzetközi szolgáltató gazdaság kiépítése;
- nemzetközi együttműködések kialakítása és folyamatos fejlesztése;
- kedvező befektetési környezet és befektetési lehetőség megteremtése;
- rugalmas és képzett munkaerő;
- a piac pozicionálása és nemzetközi branding;
- fenntarthatóság.

4. Összegzés, kilátások

Az elmúlt 500 évben azok a nemzetek emelkedtek fel, amelyek a pénzt tőkévé alakították, új technológiákat találtak fel és vezettek be, illetve teret adva a tehetségek érvényesülésének a társadalom széles rétegeinek adtak tudást. Az anyagi gazdagság alapja egy szellemi forrás, a tudás. A tudás, ha átadják, információvá válik, egységessé formálva pedig adat lesz belőle. Az adat az új olaj, a tehetőség az új tőke, a kreativitás az új föld (Matolcsy, 2022, pp. 10–15). A 21. század első két évtizede

rámutatott, hogy a technológiai fejlődés hatására az adat olyan kiemelt jelentőségű nyersanyaggá vált, mint az 1970-es években az olaj. Ennek megfelelően az egykor a világgazdaság meghatározó szereplőiként működő olajipari vállalatok helyére a nagy technológiai óriások kerültek. Az exponenciális technológiai fejlődésben Ázsia élen jár, Európa pedig akkor lehet versenyképes partnere, ha a pandémiát követő újjáépítés mellett a gazdasági és társadalmi fenntarthatóságot helyezi a közép-pontba, ami egyben a legnagyobb kihívásnak is tekinthető (Matolcsy, 2020). Az új kihívások pedig új megoldásokat szülnek: a CBDC, a zöld pénzügyi megoldások, valamint a határon átnyúló fizetési rendszerek mind egy irányba mutatnak, mégpedig a pénz további forradalma felé. Az új *fintech* megoldások, illetve az átalakuló geopolitikai környezet egy olyan kor eljövételét vetítik előre, amelyben az Eurázsiban működő infrastrukturális, gazdasági, pénzügyi és kulturális kapcsolatok megerősítésével egy a fenntarthatóság felé vezető innovatív, biztonságos, és sajátos modell megteremtése válik elérhetővé.

A 2008-as válságot követően Ázsia szerepe a globális pénzügyi rendszerben mind hangsúlyosabbá vált. A feltörekvő gazdaságok pénzügyi és üzleti szolgáltató szektorainak erősödésével mind több ázsiai város jelentkezett be a nemzetközi pénzügyi központok közötti versenybe. Az olyan középmezőnyben lévő nemzetközi pénzügyi központok, mint Szingapúr vagy Hongkong súlya folyamatosan növekszik globálisan. Ezzel párhuzamosan az ázsiai, feltörekvő és átalakuló ipar-klaszterekben az innovatív *high-tech* szektor, valamint a BRI keretében tervezett infrastrukturális projektek számára mind fontosabb lesz a jól működő tőkepiac és a szükséges finanszírozáshoz való hozzáférés az újjáalakuló pénzügyi központok rendszerén keresztül (Lai et al., 2019. p. 144). Így a pénzügyi központok szükségszerűen fuzionálnak az innovatív *high-tech* iparral és a pénzügyi szolgáltatók elindulnak a technikai innovációk irányába tovább erősítve a *fintech* szektor szerepét. Az elmúlt technológiai évtizedben a *fintech* behatolt a pénzügyi termékek és szolgáltatások teljes skálájára a mobilfizetésekkel és a digitális pénztárcákkal kezdve, a kriptovalutákon át, a blokklánc és robot-tanácsadásig, de egészen az aktív állami szerepvállalással zajló a digitális jegybankpénz fejlesztésekig is. A *fintech* szektor láthatóan új innovációs hálózatokat és tudás-klasztereket hoz létre Ázsia szerte, amelyek az információs technológiai megoldásokra, adat elemzésekre, valamint a technológiai és pénzügyi fejlődés lépcsőfokait átugorva a leginnovatívabb online kereskedelmi és pénzügyi szolgáltatási platformokra fókuszálnak új előnyt kínálva Ázsia számára. Ezek a szárazföldi Kína (Peking, Sanghaj, Shenzhen, vagy Hangzhou), Hongkong, Szingapúr, Dél-Korea, Japán, India új fúziopoliszai az új technológiai ipari beruházások iránti egyre növekvő tőke igénnyel léptek elő, amely finanszírozási igények kielégítésére új közvetítő pénzügyi központok emelkednek fel Ázsia szerte. Ázsia gazdasági mind jobban kapcsolódnak a Nyugathoz, a nyugati pénzügyi rendszerekhez. Növekvő gazdaságaikkal, azon belül is az erősödő technológiai- és komplex szolgáltatóiparral, valamint a kiterjedt finanszírozási igényekkel mind kelet felé helyezik a globális gazdasági gravitációs központot (Danny, 2011). Egyúttal egy jól érzékelhető nyugatról keletre való tolódás tapasztalható a globális irányítás és döntéshozatal terén is egy új erőter formálódásával (Matolcsy 2019, Derudder & Taylor, 2016)

Kína, Szingapúr és az Egyesült Arab Emírségek is felismerték, miszerint a 21. században a fenntarthatóság, a technológia, a digitalizáció és az innováció, illetve ezek összefonódása a pénzügyekkel

elengedhetetlen a modern kori pénzügyi központként való felemelkedéshez. A kínai és az arab állam is tudatosan fejleszti a jó infrastrukturális és kereskedelmi hálózattal rendelkező nagyvárosait, Szingapúr pedig jól használja ki földrajzi adottságait. Az ezekben az államokban települő tehetségeket és kezdő technológiai cégeket támogatják, amely egyfajta öngerjesztő folyamatként hat az innovációs kapacitásokra. A jegybankjaik határozottan aktív szerepet vállalnak a digitális átalakulásban, a jövő gazdaságának a felépítését zöld és fenntartható programokkal is segítik. Ez a folyamat nem csak a meglévő pénzügyi központok fennmaradását, de újabb regionális vagy globális pénzügyi központok felemelkedését is támogathatja.

Erre az új modellre lehet egy példa Nur-Szultan (2019-ig Asztana), amely a 21. század felemelkedő nagyvárosaként megragadta az alkalmat, hogy pénzügyi központként rövidtávon új regionális, hosszabb távon esetleg globális csomóponttá válhasson. Nurszultan Nazarbajev kazah elnök 2015-ben jelentette be a pénzügyi világban egyedülálló Asztana Nemzetközi Pénzügyi Központ (Astana International Finance Centre, AIFC) létrehozását (Republic of Kazakhstan, 2015), amely 2018-ban nyitotta meg kapuit. Az AIFC (Astana International Finance Centre, 2022) átfogó intézményrendszerének megvalósításakor a világ pénzügyi joggyakorlatait, valamint a hasonló intézmények által kínált lehetőségeket is figyelembe vették. Az intézményrendszer angol és walesi jog alapján működik, és önálló bírósággal rendelkezik, amely a kazah igazságszolgáltatási rendszertől függetlenül működik, valamint saját Nemzetközi Választottbírói Központ is rendelkezésére áll.

Emellett az Asztanai Nemzetközi Tőzsde (AIX) is itt került kialakításra a legújabb technológiai megoldások felhasználásával, és olyan partnerintézményekkel büszkélkedhet, mint a Sanghaji Értéktőzsde, az amerikai NASDAQ, a Goldman Sachs vállalat, illetve a Selyemút Alapítvány, amely a BRI) projektjeihez nyújt hozzáférést. A BRI kezdeményezés kulcsfontosságú szárazföldi útvonalai mentén fekvő Nur-Szultan az AIFC központtal nemcsak Kína és Közép-Ázsia, de az Eurázsiai Gazdasági Unióban résztvevő országok között is fontos kapcsolóvá válik.

Az AIFC a tőkepiacok eléréséhez teremtett *high-tech* platform mellett vagyionkezelési, iszlám pénzügyi, magánbanki, *fintech* és zöld pénzügyi szolgáltatásokat is kínál, amelyekhez saját Zöld Pénzügyi Központja nyújt támogatást. A kazah kormány példaértékű működési ösztönzőkkel és speciális adókedvezménnyel támogatja az AIFC-ben üzletelő vállalatokat. Jelenleg 1341 regisztrált vállalat élvezheti az AIFC-n belüli tevékenységét érintő társasági adó mentességet, valamint általános forgalmi adó kedvezményeket.

Összességében elmondható, hogy a kazah kormány egy olyan pénzügyi kezdeményezést valósított meg, amely nemcsak a befektetők, nagyvállalatok, *startup*-ok és egyének pénzügyi kapcsolatait erősíti, de a legújabb technológiai és fenntarthatósági programokkal hozzájárul a globális pénzügyi rendszer 21. századi új alapokkal való bővüléséhez, utat mutatva a regionális pénzügyi központi felemelkedésre vágyó egyéb városoknak.

Magyarország mind a globális, mind a regionális pénzügyi központok felemelkedési folyamatából meríthet inspirációt olyan intézkedések bevezetéséhez, amelyek elősegítik, hogy megközelítse a közép-kelet-európai régió pénzügyi szférájának vezető pozícióját. Budapest a GFCI 31 *fintech* sor-

rendje alapján 113 vizsgált város közül a 82. helyen áll, négy hellyel megelőzve Nur-Szultant, illetve olyan városokat maga mögé utasítva, mint Buenos Aires, Szófia vagy Monaco (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 44). A fintech szektor támogatása mellett a pénzügyi központtá válásban Magyarország számára előnyt jelent egyrészt a logisztikai szempontból előnyös földrajzi elhelyezkedése, hiszen mint a BRI projekt egy állomása, kapuként szolgálhat Nyugat-Európa és Ázsia között. Mindemellett az infrastruktúra rohamos fejlődése, a politikai rendszer stabilitása és kiszámíthatósága, illetve külföldi pénzintézetek, így több ázsiai bank jelenléte is hozzájárulhat a felemelkedéséhez. Ezt a tendenciát mozdítja elő az elmúlt években a fenntartható gazdasági növekedés megvalósítása felé tett lépéssorozat, a gyors cégalapítás, a célzott hitelprogramok, a hatékony és igen aktív jegybanki szerepvállalás – amelyet a 2021-ben, Európában egyedülálló módon megkapott zöld mandátum is erősít –, valamint a nemzetközi oktatási együttműködések és ösztöndíjprogramok támogatása.

Felhasznált irodalom

- ADGM. About Abu Dhabi Global Market. <https://www.adgm.com/about-adgm/overview>
- Babos, B. (2022). Bizalom. A komplexitás és hálózatosodás feltétele. In Baksay G., Matolcsy Gy., & Virág B. (szerk.) Új Fenntartható közgazdaságtan. Globális vitairat. (pp. 131-142). Magyar Nemzeti Bank
- Cassis, Y. & Wójcik, D. (2019). Nemzetközi pénzügyi központok a globális pénzügyi válság és a Brexit után. Pallas Athéné Books.
- Crystal, J. A. & Peterson, J. E. (2022). Finance of the United Arab Emirates. Britannica. <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates/Finance>
- Czirják, R. & Klemensits, P. (2018). A szingapúri fejlődési modell megvalósításának lehetőségei szubszaharai Afrikában Ruanda példáján keresztül. <http://www.geopolitika.hu/hu/2018/11/26/a-szingapuri-fejlodesi-modell-megvalositasanak-lehetosegei-szubszaharai-afrikaban-ruanda-peldajan-keresztul/>
- Cyrrill, M. (2018. szeptember 12). Hong Kong High-Speed Rail Connecting with Mainland China Opens September 23. China Briefing. <https://www.china-briefing.com/news/hong-kong-high-speed-rail-connects-mainland-china-september-23/>
- Csizmadia, N. (2020). Geofúzió. A földrajz szerepe a 21. századi gazdasági és geopolitikai világrendben. Pallas Athéné Könyvkiadó.
- Danny, Q. (2011). The Global Economy's Shifting Centre of Gravity. *Global Policy*, 2(1). 3-9. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1758-5899.2010.00066.x> <http://www.dannyquah.com/Quilled/Output/2011.01-Danny.Quah-The-Global-Economys-Shifting-Centre-of-Gravity-j.1758-5899.2010.00066.x.pdf>
- Derudder, B. & Taylor, P. (2016). Change in the world city network 2000–2012. *The Professional Geographer*, 68(4), 624–637. U-ae. <https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/local-governments-strategies-and-plans/dubai-plan-2021>
- DIFC. About DIFC. <https://www.difc.ae/about/>
- Economist Intelligence. United Arab Emirates. (2022). <http://country.eiu.com/United%20Arab%20Emirates>
- EDB Singapore. <https://www.edb.gov.sg/>
- Eichengreen, B., Lafarguette, R., & Mehl, A. (2016). Cables, sharks and servers: Technology and the geography of international financial centers (NBER Working Paper No. 21884). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Eichengreen, B. – Shah, N. (2020): The correlates of international financial-center status. *Review of International Economics* 28 (1), 62–81.

- Ernst & Young Global Ltd. (2022 június 21). What is next for Asia in FinTech adoption - Some of the world's most advanced FinTech markets are in Asia. Fierce competition may keep it that way. https://www.ey.com/en_hu/banking-capital-markets/what-is-next-for-asia-in-fintech-adoption
- Erdősi, F. (2003). Globalizáció és a világváros által uralt tér II. *Tér és Társadalom* 17(4), 1–16.
- Fábián, G. & Virág B. (szerk.) (2018). *Bankok a történelemben: innovációk és válságok*. Magyar Nemzeti Bank.
- Faulconbridge, J. R. (2004). London and Frankfurt in Europe's Evolving Financial Centre Network Area, 36, (3) 235–244.
- Florida, R. (2002). The Economic Geography of Talent. *Annals of the Association of American Geographers*, 92, (4), 743–755.
- Fratiani, M. & Spinelli, F. (2006). Italian city-states and financial evolution. *European Review of Economic History*, 10, (3), 257–278.
- Gál Z. (2010). *Pénzügyi piacok a globális térben*. Akadémia Kiadó.
- Guangzhou Municipal Science and Technology Bureau (2019). Notice from the Guangzhou Municipal Science and Technology Bureau on the Public Consultation of the “3-Year Action Plan for Developing an Innovative and Technological City in Guangzhou (2019–2021) (Consultation Paper). <https://www.bayarea.gov.hk/en/resource/mainland-policies-measures-20190605.html>
- Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay Area (2021). 25 GBA companies enter the 2021 Fortune Global 500 List. http://www.cnbayarea.org.cn/english/Specials/content/post_537069.html
- HSBC (2022. április 11). Greater Bay Area opens door to new opportunities for Hong Kong investors. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/presented/business/banking-finance/topics/gba-opens-doors-investment/article/3173397/greater-bay>
- Humphrey, N. & Griffith, R. (2022). Shipping in the UAE: latest developments and topics to watch. *Kennedys*. <https://kennedyslaw.com/thought-leadership/article/shipping-in-the-uae-latest-developments-and-topics-to-watch/>
- Hvidt, M. (2009). An Outline of Key Development-Process Elements in Dubai. *International Journal of Middle East Studies*, 41, (3) 397–418.
- Jarvis, D. S. L. (2009). Race for the Money: International Financial Centres in Asia. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1413524.
- Jao, Y. C. (1997). *Hong Kong as an international financial centre: Evolution, prospects and policies*. University of Hong Kong Press.
- Jao, Y. C. (2003). Shanghai and Hong Kong as International Financial Centres: Historical Perspective and Contemporary Analysis. Hong Kong Institute of Economics and Business Strategy Working paper. <https://www.hiebs.hku.hk/wp-content/uploads/2020/09/wp1071b.pdf>
- JTC. Singapore's most highly anticipated smart district. <https://estates.jtc.gov.sg/pdd/>
- Khoury, S (1989). The international financial centers: Developing the competitive edge. In Park, Y. & Essayad, M. (Eds), *International banking and financial centers*. (pp. 67–82). Springer.
- Kindleberger, C. (1973). *The formation of financial centers: A study in comparative economic history*. Princeton Studies in International Finance, 36. Princeton, NJ: International Finance Section, Department of Economics, Princeton University.
- Lai, K. P. J., Pan, F., Sokol, M., & Wójcik, D. (2019). New financial geographies of Asia. *Regional Studies* 54. (2), 143–148.
- Lauriat, G. (2021). The Strait of Malacca and the Indo-Pacific Region: Between Regionalization and Maritime Trade. Italian Institute for International Political Studies. <https://www.ispionline.it/en/publicazione/strait-malacca-and-indo-pacific-region-between-regionalization-and-maritime-trade-32052>
- Lee, Sam (2019. augusztus 11). The Shenzhen Financial Technology Company is bringing Blockchain to China and the PBoC. *Asia Crypto Today*. <https://www.asiacryptotoday.com/the-shenzhen-financial-technology-company-is-bringing-blockchain-to-china-and-the-pboc/>
- Leyshon, A. (1997). Geographies of money and finance II. *Progress in Human Geography*, 21, (2), 381–392.
- Mainelli, M. (2006). Global financial centers: one, two, three . . . infinity? *The Journal of Risk Finance*. 7(2), 219–227.
- Mainelli, M. & Yeandle, M. (2007). The Global Financial Index Centres 1. <https://www.longfinance.net/publications/professional-articles/the-global-financial-centres-index-1/>
- Market Business News. (2022). What is a financial center? Definition and meaning. <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/financial-center-definition-meaning/#:~:text=A%20financial%20center%20is%20an%20area%20where%20there,huge%20volumes%20of%20international%20and%20domestic%20trading%20transactions>
- Masdar City. Masdar City Free Zone. <https://masdarcityfreezone.com/en/masdar-city-free-zone#-be-part-of-an-exciting-vision-for-the-future>
- Matolcsy, Gy. (2019). *The American Empire VS. The European Dream*. Pallas Athéné Könyvkiadó.
- Matolcsy, Gy. (2020). Az adat lett az új olaj, pénzügyi forradalom küszöbén állunk. *novekedes.hu* <https://novekedes.hu/hirek/matolcsy-az-adat-lett-az-uj-olaj-penzugyi-forradalom-kuszoben-allunk>
- Matolcsy Gy. (2021). Miért az Emirátusok? *novekedes.hu* <https://novekedes.hu/mag/matolcsy-gyorgy-miert-az-emiratusok>
- Matolcsy, Gy. (2022). Új fenntartható közgazdaság. In Baksay G., Matolcsy Gy., & Virág B. (szerk.) *Új Fenntartható közgazdaságtan. Globális vitairat*. (pp. 9–20). Magyar Nemzeti Bank.
- Meager, E. (2022). What makes a sustainable finance hub successful? *Capital Monitor*. <https://capitalmonitor.ai/asset-class/fixed-income/what-makes-a-sustainable-finance-hub-successful/>
- Ministry of Trade and Industry. The Future Economy Council. (2022). <https://www.mti.gov.sg/FutureEconomy/TheFutureEconomyCouncil>
- Monetary Authority of Singapore. Overview of Regulatory Sandbox. <https://www.mas.gov.sg/development/fintech/regulatory-sandbox>
- Moosa, I., Li, L., & Jiang, R. (2016). Determinants of the status of an international financial centre. *World Economy*, 39. (12), 2074–2096.

National Bureau of Economic Research. The Strongest Capital Markets are in Common Law Countries. (1997). <https://www.nber.org/digest/jun97/strongest-capital-markets-are-common-law-countries>

National University of Singapore. Asian Institute of Digital Finance. <https://www.aidf.nus.edu.sg/>
<https://www.visitdubai.com/en/business-in-dubai/newsroom/news-insights/finance-guide/measas-increasing-financial-influence>

Outline Development Plan for the Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay Area. (2019). https://www.bayarea.gov.hk/filemanager/en/share/pdf/Outline_Development_Plan.pdf

PwC. PwC Global CBDC Index and Stablecoin Overview 2022. <https://www.pwc.co.uk/financial-services/assets/pwc-global-cbdc-index-and-stablecoin-overview.pdf>

QLTS School. Why English Law Governs Most International Commercial Contracts. (2016). <https://www.qlts.com/blog/why-english-law-governs-most-international-commercial-contracts>

Republic of Kazakhstan. (2015). Decree of the president of the Republic of Kazakhstan dated December 31, 2015 № on Approval of the Statute on The Astana International Financial Centre Management Council and its composition (with amendment as of January 9, 2019). <https://aifc.kz/files/legals/8/file/decreed-160-dated-30-december-2015-on-aifc-management-council.pdf>

Rutherford, D. (2013). *Routledge Dictionary of Economics*. Routledge Taylor & Francis Group.

Sassen, S. (1999). Global Financial Centers. *Foreign Affairs*, 78, (1), 75–87.

Sassen, S. (2005). The Global City: Introducing a Concept. *Brown Journal of World Affairs*, 11(2), 27–43.

Ship Technology. Size matters: inside the Tuas Mega Port project in Singapore. <https://www.ship-technology.com/analysis/size-matters-inside-tuas-mega-port-project-singapore/>

SkillsFuture. SkillsFuture Career Transition Programme. (2022). <https://www.skillsfuture.gov.sg/sctp>

Statista. (2022). Employment rate for residents aged 15 years and over in Singapore from 2011 to 2020. <https://www.statista.com/statistics/1009276/employment-rate-residents-15-years-old-and-above-singapore/>

Tarver, E. & Drury, A. (2020). First Mover Definition. Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/f/firstmover.asp#:~:text=1%20A%20first%20mover%20is%20a%20company%20that,producing%20or%20delivering%20a%20product.%20More%20items...%20>

Thrift, N. (1994). On the social and cultural determinants of international financial centres: The case of the city of London. In S. Corbridge, Martin, R. L., & Thrift, N. (szerk.), *Money, power and space*. (pp. 327–355). Blackwell.

Transport Housing Bureau of the Government of the Hong Kong Special Administrative Region. Hong Kong-Zhuhai-Macau Bridge (HZMB) Hong Kong Section. <https://www.hzmb.gov.hk/en/index.html>

United Arab Emirates. Dubai Plan 2021. <https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/local-governments-strategies-and-plans/dubai-plan-2021>

Visit Dubai. MEASA's finance capital. <https://www.visitdubai.com/en/business-in-dubai/newsroom/news-insights/finance-guide/measas-increasing-financial-influence>

Wang, Weizhong (2022). Full text of report on the work of the Guangdong Government (2022) http://www.gd.gov.cn/gkmlpt/content/3/3813/post_3813969.html#45

Wardle, M. & Mainelli, M. (2022a). The Global Financial Centres Index 31. *Long Finance & Financial Centre Futures* <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/global-financial-centres-index-31/>

Wardle, M. & Mainelli, M. (2022b): The Smart Centres Index 5. <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/the-smart-centres-index-5/>

Woo, J. J. (2016). *Singapore as an International Financial Centre. History, Policy and Politics*. Palgrave Macmillan.

Zhao, S. X. B., Zhang, L., & Wang, D. T. (2004). Determining factors of the development of a national financial center: the case of China. *Geoforum*, <https://www.sciencedirect.com/journal/geoforum/vol/35/issue/535>
[https://www.sciencedirect.com/journal/geoforum/vol/35/issue/5\(5\),577-592](https://www.sciencedirect.com/journal/geoforum/vol/35/issue/5(5),577-592).